

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ ТА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

КАФЕДРА ФІНАНСІВ ТА ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Мельник

МЕЛЬНИК Руслан Валентинович
(студент групи ФБСМ-9)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ФІНАНСИ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

(представлена на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий
ринок»
освітньо-професійна програма «Фінанси, банківська справа, страхування та
фондовий ринок»)

Завідувач кафедри фінансів та
цифрової економіки
д.е.н. проф. Н.Г. Виговська.
(науковий ступінь, вчене звання,
прізвище та ініціали)

[підпис]
(підпис)

Науковий керівник
к.е.н. доц. Литвинчук І.В.
(науковий ступінь, вчене звання,
прізвище та ініціали)

[підпис]
(підпис)

Рецензент
д.е.н., проф. Виговська Н.Г.
(науковий ступінь, вчене звання,
прізвище та ініціали)

[підпис]
(підпис)

Анотація

Мельник Р.В. Фінанси комунальних підприємств.

Кваліфікаційна робота представлена на здобуття освітнього ступеня «магістр» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». – Державний університет «Житомирська політехніка», Житомир, 2024.

Дослідження присвячено розвитку теоретичних засад та розробці практичних рекомендацій з удосконалення фінансів комунальних підприємств.

Досліджено наукові підходи до визначення поняття «комунальна власність» і «комунальне підприємство» з метою визначення матеріальної основи для добробуту територіальної громади. Розвинуто теоретичні основи класифікації комунальних підприємств, що дало можливість оцінити діяльність КП «Добробут» протягом 2021-2023 рр. з метою вибору політики його фінансування. Поглиблено методичні підходи до управління фінансовими ресурсами комунальних підприємств з метою визначення перспектив їх розвитку, а також окреслено актуальні проблеми підвищення прибутковості комунальних підприємств як фактору економічної безпеки.

Ключові слова: комунальна власність, комунальне підприємство, фінансові ресурси, прибутковість, фінанси.

Annotation

Melnyk R.V. Finances of utility companies.

The qualification work is presented for obtaining the master's degree in the field of knowledge 07 "Management and administration" specialty 072 "Finance, banking, insurance and the stock market". - Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr, 2024.

The study is devoted to the development of theoretical foundations and the development of practical recommendations for improving the finances of utility companies.

Scientific approaches to the definition of the concept of "communal property" and "communal enterprise" were studied in order to determine the material basis for the well-being of the territorial community. The theoretical basis for the classification of utility enterprises was developed, which made it possible to evaluate the activity of KP "Dobrobut" during 2021-2023 in order to choose its financing policy. Methodical approaches to the management of financial resources of communal enterprises in order to determine the prospects of their development are deepened, as well as the actual problems of increasing the profitability of communal enterprises as a factor of economic security are outlined.

Key words: communal property, communal enterprise, financial resources, profitability, finance..

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСІВ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	8
1.1. Комунальна власність як матеріальна основа для добробуту територіальної громади.....	8
1.2. Наукові підходи до визначення поняття «комунальна власність» і «комунальне підприємство»	18
1.3. Класифікація комунальних підприємств як основа вибору політики їх фінансування	31
Висновки до 1-го розділу.....	42
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН І НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСІВ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ	44
2.1. Оцінка діяльності КП «Добробут» протягом 2021-2023 рр.....	44
2.2. Управління фінансовими ресурсами комунальних підприємств і перспективи їх розвитку	60
2.3. Актуальні проблеми підвищення прибутковості комунальних підприємств як фактору економічної безпеки.....	65
Висновки до 2-го розділу.....	72
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
ДОДАТКИ.....	84

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Комунальну власність варто вважати одним із найсуттєвіших ресурсів, які ми, як українські громадяни (згідно з чинним законодавством) маємо як право, так і можливість використовувати для розвитку місцевого самоврядування, зокрема якщо врахувати останні реформи у цій сфері. Майно та майнові права, що перебувають у комунальній власності, є важливою основою, на якій будується добробут конкретної спільноти, до того ж варто врахувати заохочення інтересів мешканців сіл, селищ та міст, які виникають під час спільного проживання в межах однієї територіальної громади. Останнім часом усе більше вчені і практики повертаються до проблеми ефективного використання саме комунального майна, хоч ми розуміємо, що воно має зношений стан, а часто і в непридатному для використання стані і потребує капітального ремонту, що є надто дорогим для місцевого бюджету. На жаль, досі складно вирішується питання збитковості комунальних підприємств.

Уже багато років питанням управління комунальною власністю приділяється велика увага, але водночас є необхідність проведення подальших досліджень підвищення ефективності управління муніципальною власністю в сучасних умовах. Дослідженням певних аспектів у цій сфері займаються такі науковці, як В. Алексєєв, Н. Андрєєва, В. Голуб, В. Григорьев, І. Остріна, В. Устименко, О. Харитонova, В. Бабаєв, В. Воротін, Н. Нижник, А. Руднєв, Є. Макарова, О. Дзера, Т. Волинець, З. Ромовська, Г. Монастирський та ін. Дослідженню економічної та правової природи комунальної власності, прикладних аспектів управління окремими видами підприємств комунальної сфери присвячена велика кількість напрацювань вітчизняних вчених. Високу теоретичну цінність представляють собою роботи таких авторів: Б. Адамов, В. Борденюк, В. Василенко, Р. Джабраїлов, Л. Кравцова, Ю. Лебединський, М. Забаштанський, М. Мельникова, Н. Нижник, О. Нагорна, Н. Потапова, В. Рибак

та інші науковці. Зважаючи на значний доробок вчених, потрібно зауважити, що окремі питання потребують подальшого, більш детального розгляду на теоретичному та практичному рівнях, що і зумовило актуальність теми кваліфікаційної роботи.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних положень фінансів комунальних підприємств та розробка практичних рекомендацій з напрямів їх розвитку.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

- дослідити комунальну власність як матеріальну основу для добробуту територіальної громади
- вивчити наукові підходи до визначення поняття «комунальна власність» і «комунальне підприємство»;
- оцінити підходи до класифікації комунальних підприємств як основи вибору політики їх фінансування;
- оцінити діяльність КП «Добробут» протягом 2020-2023 рр.;
- визначити перспективи розвитку управління фінансовими ресурсами комунальних підприємств;
- дослідити актуальні проблеми підвищення прибутковості комунальних підприємств як фактору економічної безпеки.

Об'єктом дослідження є фінансова діяльність КП «Добробут».

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти фінансів комунальних підприємств в Україні.

Методи дослідження. У роботі використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, які ґрунтуються на сучасних теоретико-методологічних підходах, що дало змогу забезпечити досягнення поставленої мети та вирішення сформульованих завдань, зокрема: *аналізу і синтезу* – під час уточнення понятійного апарату; *індукції та дедукції* – для формулювання узагальнень; *логіко-аналітичний* – для окреслення тенденцій розвитку та оцінки сучасного стану управління фінансовими ресурсами

комунальних підприємств; *узагальнення* – для формулювання висновків і пропозицій.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України; матеріали й статистичні дані Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, Державної податкової служби України, , наукові праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених; документи КП «Добробут», ресурси мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні важливого наукового питання – обґрунтуванні теоретичних положень фінансів комунальних підприємств та розробці практичних рекомендацій з напрямів їх розвитку. До найвагоміших наукових результатів, які характеризують новизну дослідження та особистий внесок автора, належать такі:

- обґрунтовано, що становлення та розвиток комунальної власності в Україні базується на ключових передумовах (соціально-економічних – децентралізація влади, потреба у підтримці інфраструктури, розвиток місцевого господарства та організаційно-правових – законодавство про місцеве самоврядування, реформа державного управління, європейська інтеграція) які сприяють становленню та розвитку інституту комунальної власності в Україні, сприяючи покращенню управління комунальним майном та розвитку територіальних громад;

- запропоновано матрицю типів комунальних підприємств (згідно суспільного значення та соціальної функції) яка стане підґрунтям для формування стратегії фінансування, сприятиме розробці обґрунтованих підходів до політики фінансування КП у межах територіальної громади;

- розвинуто теоретичні та практичні основи оцінки фінансового стану комунальних підприємств, що дало можливість оцінити діяльність КП «Добробут» протягом 2021-2023 рр.;

- розроблено практичні рекомендації з напрямів удосконалення фінансів комунальних підприємств (в частині управління фінансовими ресурсами комунальних підприємств – запровадження системної оцінки показників роботи

керівників підприємств через використання системи KPI (Key Performance Indicators); в частині управління прибутковістю їх діяльності у розрізі економічної безпеки – виділено ряд перспективних напрямків як з боку самих підприємств, так і щодо суб'єктів владних повноважень. Імплементация окреслених напрямів надасть змогу подолати комплекс системних проблем розвитку комунальних підприємств, що обумовлюють їх хронічну збитковість, надавши можливість до поступового розвитку).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні наукові положення кваліфікаційної роботи можуть бути використані органами місцевого самоврядування у процесі реалізації своїх повноважень, а також застосовуватися при викладанні дисциплін Бюджетна система, Місцеві фінанси та Бюджетний менеджмент.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Основні положення та результати дослідження доповідалися та опубліковані в матеріалах науково-практичних конференцій («Конференція, присвячена Дню науки», м. Житомир, 13-17 травня 2024 р. та «Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу», м. Житомир, 7-8 листопада 2024 р.)

Структура, зміст та обсяги роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків і пропозицій, списку використаних літературних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи складає 83 сторінки машинописного тексту, у тому числі 14 таблиць, 10 рисунків, 4 додатки. Список використаної літератури нараховує 66 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСІВ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Комунальна власність як матеріальна основа для добробуту територіальної громади

Комунальна власність – це майно муніципальної адміністративно-територіальної одиниці – територіальної громади – та фінансові ресурси, які є одночасно сукупністю засобів, що формують місцевий бюджет, спрямований на вирішення питань місцевого значення, і пов’язані з фінансуванням заходів щодо виконання зобов’язань органів місцевого самоврядування перед населенням певної території. Будучи формою суспільної власності та, одночасно, виступаючи засобом соціального захисту населення України, комунальна власність дозволяє задовольнити потреби жителів територій муніципальної адміністративно-територіальної одиниці, сприяє забезпеченню гідного рівня життя громадян. Управління муніципальною власністю – складний процес, який характеризується особливостями суб’єктно-об’єктних відносин і переважною спрямованістю на процеси не виробництва, а споживання з метою реалізації територіальних інтересів населення [1].

Наразі в Україні триває процес розмежування державної власності та власності місцевих територіальних громад (комунальної власності). Загалом формування, законодавче закріплення та управління комунальною власністю є на сьогодні джерелом численних суперечок та дискусій.

Зауважимо, що становлення та розвиток інституту комунальної власності в Україні базується на соціально-економічних та організаційно-правових передумовах [1]:

Соціально-економічні передумови:

1. Децентралізація влади. Перехід до децентралізованого управління означає передачу частини повноважень і ресурсів з центрального рівня до

місцевого самоврядування. Це створює основу для розвитку комунальної власності та переходу деяких об'єктів з державної власності до комунальної.

2. Потреба у підтримці інфраструктури. Муніципалітети забезпечують розвиток і підтримку інфраструктури на місцевому рівні, такої як дороги, парки, лікарні, школи, тощо. Комунальна власність дозволяє краще відповідати на потреби населення в якісних комунальних послугах.

3. Розвиток місцевого господарства. Комунальна власність може сприяти розвитку місцевого господарства, привертанню інвестицій та створенню нових робочих місць, що позитивно впливає на економічний розвиток регіону.

Організаційно-правові передумови:

1. Законодавство про місцеве самоврядування. В Україні існує низка законів, що регулюють правові аспекти функціонування місцевого самоврядування, в тому числі інститут комунальної власності. Це надає юридичний фундамент для розвитку комунальної власності.

2. Реформа державного управління. Реформи в державному управлінні спрямовані на забезпечення ефективної діяльності органів місцевого самоврядування. Це включає удосконалення механізмів управління комунальною власністю та переходу об'єктів до комунальної власності.

3. Європейська інтеграція. У контексті європейської інтеграції Україна зобов'язана впроваджувати стандарти щодо управління майном та стимулювати розвиток комунальної власності, що допомагає досягти високих стандартів управління і підвищити ефективність муніципальних структур.

Ці соціально-економічні та організаційно-правові передумови сприяють становленню та розвитку інституту комунальної власності в Україні, сприяючи покращенню управління муніципальним майном та розвитку територіальних громад. Відзначимо, що сучасний процес реалізації реформи децентралізації й розвитку оновленої системи управління комунальною власністю в умовах адміністративно-територіальної реформи пов'язаний з низкою потенційних викликів та ризиків у сфері соціокультурної, соціальної й економічної політики, ефективного управління в громадах, серед яких [1]:

- посилення соціально-економічних диспропорцій: ризики соціально-економічної диференціації, зростання соціально-економічних диспропорцій між ресурсозабезпеченими та економічно вразливими об'єднаними громадами, а також ризики в системі державного управління та у взаємовідносинах центр-регіони;

- невиконання поточних зобов'язань: є побоювання, пов'язані з порушенням домовленостей соціального плану у процесі життєдіяльності об'єднаної громади;

- національні меншини: використання різними політичними партіями теми мобілізації національних меншин у ході об'єднання громад, де представники національних меншин становили більшість до початку децентралізації;

- законодавчі питання: існують потенційні ризики, пов'язані із законністю діяльності органів місцевого самоврядування, корупційні ризики, пасивність громадського контролю, слабкість судової системи України;

- управління та компетентність: на перших етапах реформи існують ризики управління та компетентності в адмініструванні процесів соціально-економічного управління в громадах, а також нестачі менеджерів;

- формування нової соціальної ідентичності: формування нових соціокультурних ідентичностей об'єднаних громад, з одного боку, та важливість включення цих ідентичностей до регіональної, загальноукраїнської ідентичності, нівелювання ізоляціонізму – з іншого;

- нечіткий поділ повноважень та ін.

В Україні процес реформування власності розпочався з 1991 р. шляхом роздержавлення і приватизації. В ході роздержавлення відбувався процес формування нового типу власності в країні – комунальної. Комунальна власність стала невід'ємним атрибутом місцевого самоврядування, актуальність якої особливо зростає в процесі децентралізації, розпочатої в Україні з 2014 року.

Конституція України комунальній власності як правовій категорії присвячує 142 статтю, яка зазначає, що матеріальною та фінансовою основою

місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад. Власність територіальних громад в Україні має усталену назву «комунальна власність»[2].

Відповідно до Конституції України комунальна власність є самотійною формою власності, поряд з державною, колективною, та приватною. Конституція України, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» розглядають комунальну власність як самотійну рівноправну форму власності та окреслюють загальні засади її правового статусу [2, 3]. Комунальна власність є основою ресурсного забезпечення місцевого самоврядування, становить його економічну базу, без неї воно не діє. На необхідність ресурсного забезпечення прав територіальної громади наголошує Європейська хартія місцевого самоврядування, підкреслюючи, що ефективність місцевого самоврядування вимірюється ефективно працюючою комунальною власністю.

Саме поняття «комунальна власність» в Україні, виникло лише в грудні 1990 р., коли було прийнято закон УРСР «Про місцеві ради народних депутатів УРСР і місцеве самоврядування». З цього часу розпочинається процес формування комунальної власності територіальних громад.

Конституція України визначила принципово нові правові засади функціонування комунальної власності [2]:

- комунальна власність запроваджувалась як форма власності, якої до цього часу не було в Україні. Комунальна власність є власністю відповідної територіальної громади;
- суб'єктом права комунальної власності за Конституцією України є територіальна громада, а від її імені – представницький орган місцевого самоврядування, що нею обирається;
- комунальна власність є самотійною рівноправною формою власності поряд з такими, як державна і приватна;

– за своєю суттю комунальна власність є колективною формою власності, оскільки територіальна громада маючи статус територіального колективу громадян України, є колективним власником коштів, об'єктів і майна комунальної власності. Колективність передбачає рівний для всіх власників обсяг прав на майно;

– в ході здійснення реформи місцевого самоврядування відбувається активний процес добровільного об'єднання територіальних громад, що є важливим чинником посилення гарантій місцевого самоврядування, підвищення його ролі в управлінні об'єктами комунальної власності. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» проголошує, що об'єднана територіальна громада є правонаступницею всього майна територіальних громад, що об'єднуються. Це майно є комунальною власністю об'єднаної територіальної громади. Комунальна власність виступає невід'ємним атрибутом місцевого самоврядування, без неї воно є недієздатним утворенням. Комунальна власність покликана задовольняти економічні, соціальні, культурні потреби територіальної громади, в тому числі приносити їй доходи що спрямовуються на її розвиток.

Згідно Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» до числа підстав для набуття права комунальної власності відносяться [3]:

- передача майна територіальним громадам безоплатно державою;
- передача майна територіальним громадам безоплатно іншими суб'єктами права власності;
- створення майна органами місцевого самоврядування;
- придбання майна органами місцевого самоврядування в порядку, встановленому законом.

Отже, запровадження в Україні комунальної власності як власності корпоративної, недержавної означає створення таких економічних і фінансових основ місцевого самоврядування, які відповідають потребам ринкової економіки, об'єктивним законам її розвитку. Наслідком запровадження в Україні комунальної власності стало створення якісно нових економічних

основ місцевого самоврядування, в тому числі з цього моменту органи місцевого самоврядування отримали власну юридично оформлену самостійну фінансово-економічну базу.

В умовах децентралізації влади одним із важливих факторів незалежності органів місцевого самоврядування (далі - ОМС) є наявність і достатність власної матеріальної бази. Згідно чинного законодавства виділяється категорія комунальної власності, що об'єднує в собі об'єкти власності окремої територіальної громади. Актуальності при цьому набуває забезпечення пошуку нових підходів до процесів управління власністю ТГ, оскільки існуючі не забезпечують якісного вирішення проблем ТГ. Відомо, що ефективне використання об'єктів комунальної власності може стати чинником додаткових надходжень до місцевого бюджету, а також більш якісно вирішувати соціально-побутові проблеми громади. Тобто для громад саме комунальна власність стає тим ресурсом, який стане підґрунтям до розробки і реалізації ефективної місцевої політики (економічної, соціальної, культурної тощо) [4].

Об'єкти комунальної власності в Україні мають низку особливостей, які впливають на специфіку управління ними (рис.1.1).

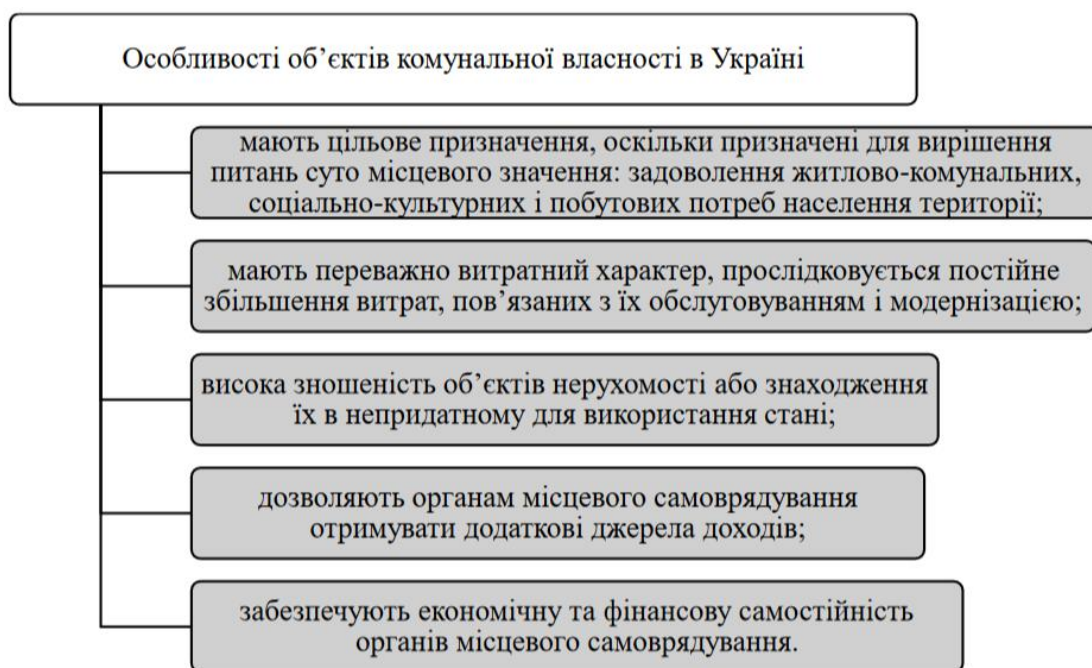

Рис. 1.1. Особливості об'єктів комунальної власності в Україні

Розглянемо, в чому полягають особливості комунальної власності як окремої форми власності.

Визначальною особливістю комунальної власності є її подвійна природа – вона здатна поєднати в собі соціальну корисність та отримання прибутку. Тобто об'єкти комунальної власності призначені перш за все для вирішення певних комунальних проблем громади (комунальний транспорт, вуличне освітлення, прибирання вулиць тощо), однак ОМС можуть їх використовувати і для отримання прибутку від експлуатації комунальної власності (здавання в оренду тощо) [5, с.144].

Проте не кожен об'єкт комунальної власності здатен приносити дохід.

Тому такі перспективні з точки зору отримання прибутку об'єкти комунальної власності треба експлуатувати так, щоб за ці кошти можна було б фінансувати об'єкти соціального призначення, утримання якої дуже часто є збитковим [5, с.145]. Ефективна політика управління комунальним майном повинна забезпечувати отримання ОМС такої кількості комунальної власності, яка б змогла поповнювати доходну частину місцевого бюджету, а не тільки вирішувала проблеми благоустрою [5, с.145].

Тобто об'єкти комунальної власності мають складний характер: з одного боку вони призначені для вирішення суто місцевих проблем (житлові, комунальні, соціальні тощо), а з іншого – здатні покрити значно більше коло питань: поповнення місцевого бюджету (продаж, оренда комунальної власності), розвиток інфраструктури громади (соціальної, виробничої, ринкової) [5, с.145]. Склад об'єктів, які можуть входити до комунальної власності, визначається ОМС.

Ще однією особливістю комунальної власності є її монопольний характер, що є одночасно і перевагою, і недоліком. Перевага полягає в можливості за рахунок концентрації більшості питань громади в руках місцевої влади фінансувати збиткові комунальні об'єкти (освіта, медицина, соціальний захист) за рахунок прибуткових (надання комунальних послуг) без погодження

зі сторонніми суб'єктами. Недоліком є неринкова природа будь-якої монополії, і комунальна власність не є винятком [5, с.145].

Щодо управління власністю територіальної громади, то воно повинно здійснюватись з дотриманням низки принципів (рис.1.2).

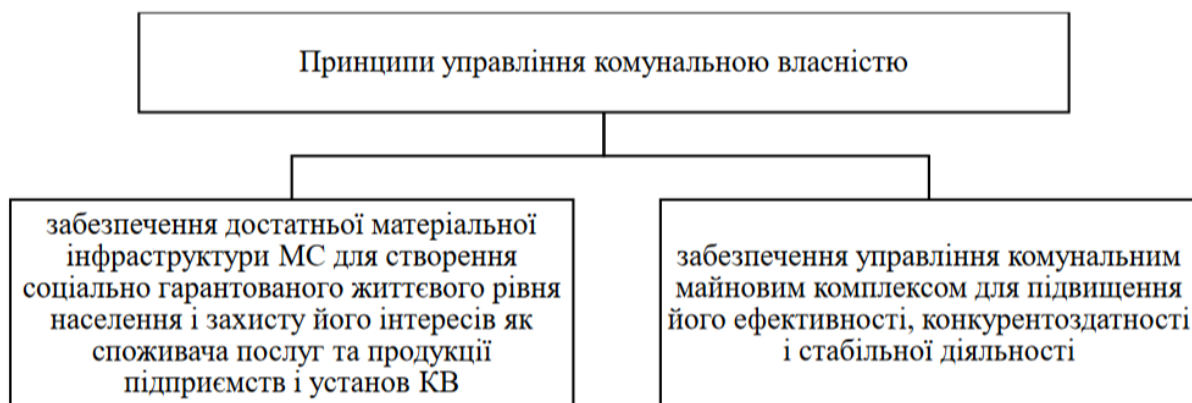

Рис.1.2. Принципи управління комунальною власністю

Для того, щоб забезпечити практичну реалізацію цих принципів, до механізму управління комунальною власністю треба застосовувати наступний ряд вимог (рис. 1.3).

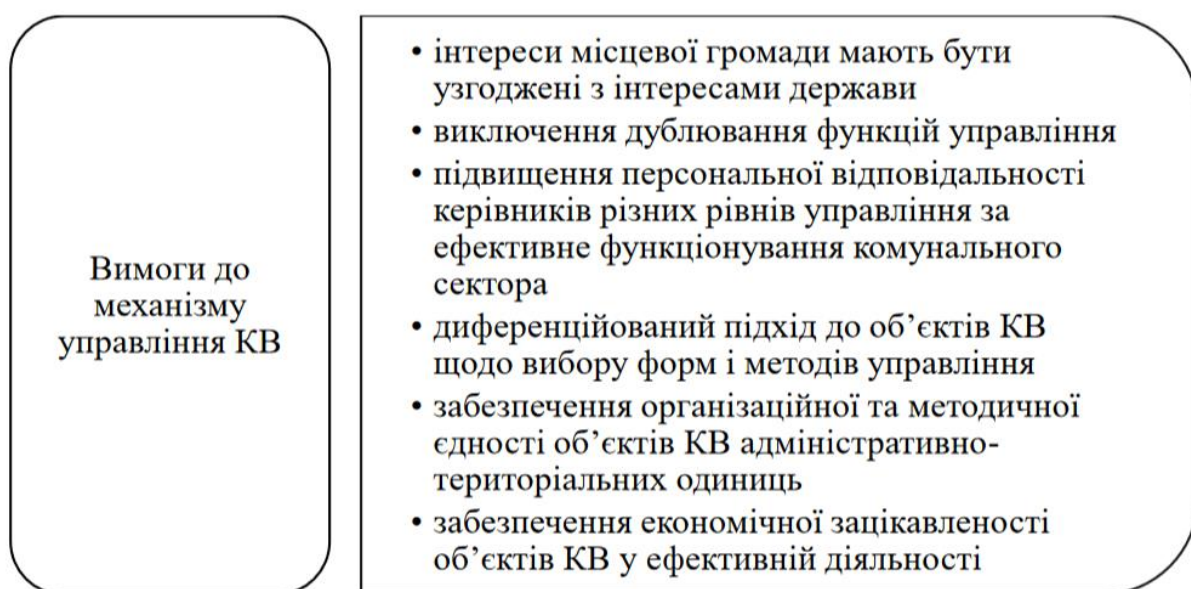

Рис.1.3. Вимоги до механізму управління КВ

Досвід закордонних та вітчизняних суб'єктів управління комунальною власністю свідчить про доцільність складання певної програми такого управління.

Зважаючи на те, що комунальна власність є певним різновидом публічної власності, її набуття, здійснення та припинення є нормативно визначеними. Така чітка регламентація є характерною особливістю здійснення цивільних прав публічними суб'єктами, що є утвореними публічним правом. А чітка визначеність підстав набуття права власності в окремих нормативних актах цілком відповідає умовам правомірності набуття права власності. Отож, узагальнимо нормативно визначені підстави набуття права комунальної власності [6]:

- 1) передання у комунальну власність майна держави;
- 2) передання у комунальну власність майна, що належить приватним суб'єктам (юридичним, фізичним особам);
- 3) створення об'єкта, що належить територіальній громаді;
- 4) придбання майна органами місцевого самоврядування, зокрема в порядку переходу прав на безхазяйну річ, знахідку, відумерле майно.

Ці підстави відрізняються від загального переліку підстав набуття права власності, що встановлені у Цивільному кодексі України [7]. Припинення комунальної власності є особливою юридичною категорією, яка встановлює спеціальні підстави припинення комунальної власності, які не пов'язані із задоволенням суспільного інтересу. Законом України «Про приватизацію державного і комунального майна» визначено [8], що підставами припинення права комунальної власності є:

- 1) відчуження об'єктів комунальної власності;
- 2) безоплатне передання об'єктів комунальної власності;
- 3) приватизація об'єктів комунальної власності;
- 4) втрата об'єкта власності поза волею внаслідок певних подій;
- 5) звернення стягнення на майно за зобов'язаннями власника;
- 6) за інших підстав, передбачених законодавством України.

Проаналізувавши особливості функціонування комунальної, муніципальної власності в країнах Європейського Союзу, можна виділити три основні моделі. За однією моделлю, влада держави суттєво впливає на те, щоб обирати напрями господарської діяльності, за іншою – передбачено приватизацію значної частини комунальної власності, за таких умов повна відповідальність за якість наданих суспільних послуг покладається саме на приватні структури. Особливість іншої моделі полягає в тому, що за владою залишається право комунальної власності на інженерні та інфраструктурні об'єкти, а приватні структури отримують право здійснювати управління на договірних умовах.

Так, у Латвії, Угорщині, Польщі, важливим способом боротьби зі збитковістю використання комунальної власності від самого початку стала приватизація. Такий вибір засновувався на тому, що у держави просто не було фінансових ресурсів, які були необхідні для покращення та відновлення застарілої комунальної інфраструктури.

Одним із можливих шляхів вирішення такої ситуації була допомога транснаціональних компаній із досвідом управління підприємствами інфраструктури саме в комунальному секторі. Важливим є те, що було запроваджено дієві способи управління та ринкові методи ціноутворення. Це позитивно вплинуло на збереження балансу між інтересами населення, місцевої влади та приватних компаній, але негативним наслідком стало підвищення тарифів. Тому, як видно з прикладу, метою приватизації у цих державах були:

- зменшення витрат державного бюджету на утримання комунальної власності;
- підвищення ефективності управління комунальної власності;
- розвиток ринку житлових послуг тощо [9].

Для України співробітництво в межах публічно-приватного партнерства є досить новою системою. Проте на прикладах, що ми наводили вище, видно, що у європейських державах така форма співпраці існує досить давно та гарно себе

оправдовує, хоча потрібно розуміти, що таке партнерство відповідає нормам законодавства та чітко в ньому прописується [10, с. 55].

Отож, ми погоджуємось із думкою науковців, які стверджують, що органи місцевого самоврядування є активними суб'єктами господарювання, а ведення господарської діяльності місцевим самоврядуванням має бути відповіддю на місцеві потреби, чим постійно покращувати умови розвитку територіальних громад, а також гарантувати ефективність функціонування комунальної інфраструктури.

Функціонування органів місцевого самоврядування у більшості територіальних громад не забезпечує створення та підтримки сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, її самореалізації, захисту її прав, надання населенню органами місцевого самоврядування, утвореними ними установами та організаціями високоякісних і доступних адміністративних, соціальних та інших послуг на відповідних територіях [11].

1.2. Наукові підходи до визначення поняття «комунальна власність» і «комунальне підприємство»

З переходом України на засади ринкової економіки стали активно розвиватися різні форми власності, однією з яких є комунальна власність. Так, на початку 1990-х років громади отримали право мати свою власність і саме ця форма власності одержала назву комунальної.

Конституція України закріпила статус комунальної власності як складного конституційно-правового інституту, функціонування якого залежить від багатьох суб'єктів конституційного права: громадян, територіальних громад, органів місцевого самоврядування, місцевих органів виконавчої влади тощо [2]. По суті, Конституція заклала такі основи реалізації комунальної власності, які

дають змогу з допомогою конституційно-правових важелів гарантувати її належне конституційне використання.

Відповідно до ст. 327 Цивільного кодексу України комунальна власність – це майно, у тому числі грошові кошти, яке належить територіальній громаді [7]. Згідно із ст. 1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР право комунальної власності – це право територіальній громаді володіти, доцільно, економно, ефективно користуватися і розпоряджатися на свій розсуд і в своїх інтересах майном, що належить їй, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування [3]. Отже, можна стверджувати, що комунальна власність є економічною основою місцевого самоврядування, вагомість якого значно зросла в результаті впровадження реформ в Україні останніх років.

І. Б. Гуськова відзначає, що в наукових колах, серед юристів, політологів, фахівців у сфері державного управління, а також серед представників виконавчої влади та місцевого самоврядування точаться суперечки щодо визначення характеру та меж комунальної власності, визначення оптимальних форм та методів управління нею [13, с. 162].

Для з'ясування даного питання, на нашу думку, слід перш за все розглянути сутність поняття «комунальна власність».

О. В. Глинська відзначає, що термін «комунальна власність» є синонімом поняття «муніципальна власність». Він походить від поняття «комуна» (в перекладі з французької мови «commune» означає община, а з латинської – «communis» – спільний) і вживається як загальноприйнятий поряд із терміном «муніципальна власність» у багатьох зарубіжних країнах. Комунальна форма власності відноситься до так званої публічної власності, спільнотам (комунам, общинам, громадам) та органам місцевого самоврядування. Сам термін «комунальна власність» можна вживати в двох різних розуміннях: юридичному та економічному. В юридичному сенсі він означає речове право, право громади на певну річ (сукупність речей), що включає в себе правомочності володіння, користування та розпорядження цією річчю (речами). В економічному –

вживається як позначення сукупності відносин, пов'язаних певним майновим комплексом і певним суб'єктом господарської діяльності [14, с. 122].

У деяких наукових працях поняття «комунальної власності» обмежується визнанням її лише як «власність адміністративно-територіальних одиниць відповідно до законодавства» [15, с. 37].

І. Салій у своїх наукових працях пропонує називати «комунальною» власність значно більших адміністративно-територіальних утворень – регіонів, областей та їх адміністративних районів, агломерацій та округів, вважаючи, що територіальна громада повинна ставати повноправним суб'єктом соціально-економічних відносин на рівних з державою чи підприємствами, приватними включно [16, с.186].

І. Б. Гуськова проводить паралелі між державною та комунальною формами власності, стверджуючи, що, по суті, як державна, так і комунальна власність – це власність усіх громадян в масштабі держави або адміністративно-територіальної одиниці без наявності у них якої-небудь фіксованої частки, із специфічними умовами вступу у володіння і втратою останнього. Ще однією специфічною рисою великогрупової власності є спосіб управління та розпорядження нею. З правової точки зору, тут чітко формулюється загальний принцип: державна власність – це власність, якою володіє весь народ, а розпоряджається держава за допомогою своїх органів, а муніципальна власність – це власність, якою володіють члени територіальної громади, а розпоряджаються – органи місцевого самоврядування [13, с. 165].

Наприкінці 2021 р. у Верховній Раді України був зареєстрований проект закону про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо комунальної власності, який передбачає визначення понять «спільна сумісна власність територіальних громад» та «спільна часткова власність територіальних громад», а також правову регламентацію реалізації права спільної власності та управління її об'єктами. Проте він досі опрацьовується у відповідному комітеті Верховної Ради України.

Погоджуємося з думкою Мамонова В.В., яка вважає за доцільне розкривати сутність поняття «комунальна власність» крізь призму її методологічної ідентифікації шляхом інтегративного застосування кількох методів наукового пізнання, а саме – системно-структурного, політекономічного та соціального підходів.

Системно-структурний підхід дозволяє відобразити множину об'єктів права комунальної власності, що мають різну природу і властивості (підприємства, нерухоме майно, житловий фонд, транспорт, нематеріальні активи, доходи бюджету, земля, інші природні ресурси, інженерні комунікації тощо), як складових елементів цілісного явища. Це дасть можливість органам місцевого самоврядування усвідомлено розробляти документи стратегічного спрямування розвитку комунальної власності як компонента потенціалу громади за такою логікою: «концепція комунальної власності громади → стратегія розвитку комунальної власності громади → програми розвитку кожного складника комунальної власності громади» [17].

Політекономічний підхід має віддзеркалювати економічні відносини, що формуються у ланках місцевого господарства в процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних благ у громаді. Це дозволить органам місцевого самоврядування використовувати ефективні механізми публічного управління тими об'єктами права комунальної власності, які мають вартісні характеристики (комунальні підприємства, земельні ресурси, комунальне майно та ін.) та є (або можуть стати) чинниками економічного зростання громади, об'єктами інвестування, джерелом доходів місцевого бюджету тощо [17].

Соціальний підхід відсвічуватиме функціонування об'єктів права комунальної власності в соціальному середовищі, тобто людиноцентристський аспект. Це означає, що діяльність комунальних підприємств, установ і організацій, а також використання інших ресурсів потенціалу громади матиме спрямованість на задоволення потреб територіальної громади, реалізації програм її соціального розвитку [17].

Економічний енциклопедичний словник [18] дає таке визначення комунальної власності: «власність комунальна – форма колективної власності, за якої засоби виробництва і результати виробництва та праці привласнюються територіальними колективами (громадами) ...».

Аналогом власності комунальної у зарубіжній літературі і практиці є поняття «муніципальна власність» [18, с. 119] та «кантональна власність».

Словник іншомовних слів стверджує, що поняття «муніципальний» похідне від латинського *municipium* та означає той, що стосується міського самоуправління, муніципалітету.

Поняття «муніципальна власність» є синонімом понять «комунальна власність» та «власність територіальної громади» та вживається як загальноприйняте у багатьох зарубіжних країнах.

Узагальнення напрацювань провідних українських науковців та результати власних досліджень дозволили розділити всі тлумачення поняття «комунальна власність» на ті, що відображають його: загальний зміст; специфіку як різновиду форми власності; особливості як економічної основи місцевого самоврядування.

На разі в діючому законодавстві України не має визначення поняття «комунальна власність», або «муніципальна власність», а лише тільки визначення поняття «право комунальної власності» стосовно майна міст, сіл, селищ, районів у містах. Згадується як і один із різновидів комунальної власності – спільна комунальна власність районів та областей. Вартує погодитися з твердженням, що актуальною проблемою для розвитку і забезпечення нормального функціонування місцевого самоврядування в Україні є необхідність класифікації тлумачень самого поняття «комунальна власність» українських науковців минулого та сучасності з подальшим оформленням правового статусу комунальної власності як однієї з економічних основ місцевого самоврядування у діючому законодавстві України, насамперед, спираючись на досвід країн Європейського Союзу [19].

Традиційно склалося, що комунальні підприємства, установи й організації відіграють ключову роль у забезпеченні життєдіяльності населення та наданні широкого спектра послуг, які мають важливе значення для територіальної громади як комплексного колективного утворення. Вони є невід’ємною складовою та функціональною ланкою місцевого самоврядування. Водночас, слід зазначити, що понятійно-категоріальний апарат, пов’язаний з такими юридичними утвореннями, залишається дискусійним. У зв’язку з цим питання щодо поняття та сутності комунальних підприємств, установ, організацій набуває особливої актуальності [20].

Перш за все варто зазначити, що термінологічна конструкція «підприємства, установи, організації» є складеною правовою категорією, яка широко застосовується у вітчизняному законодавстві, однак не має офіційного тлумачення. Фактично підприємства, установи, організації складають сталу лексичну тріаду, що має на меті позначити всю сукупність юридичних утворень (об’єднань), відмінних від фізичних осіб.

У свою чергу концепт «комунальні підприємства, установи, організації» є більш конкретним (видовим) поняттям, в якому прикметник «комунальні» (від франц. *commune*, *communal* – громада, від лат. *communis* – спільний, общинний; стосується комуни [21, с. 284]) вказує на форму та суб’єктів власності.

За сучасних обставин підприємства, установи й організації є найбільш поширеними організаційно-правовими формами юридичних осіб, що виконують економічні, соціально-культурні, адміністративно-політичні та інші функції з метою задоволення матеріальних, духовних та інших потреб громадян, суспільства й держави. Вони відрізняються один від одного за змістом, результатом і метою основної діяльності [22, с. 133].

Водночас за відсутності предметної законодавчої регламентації щодо порядку створення та діяльності юридичних осіб комунальної форми власності (відповідних підприємств, установ, організацій), виникає необхідність використання норм, закріплених у Цивільному та Господарському кодексах України.

На основі приписів ст. ст. 80-83, 169 Цивільного кодексу України вбачається, що комунальні підприємства, установи, організації – це юридичні особи публічного права відповідних організаційно-правових форм, що створюються розпорядчим актом органу місцевого самоврядування, правовий статус яких встановлюється Конституцією України та законом [7]. При цьому з метою позначення того, що юридична особа публічного права належить до комунальної власності, у нормативному та науковому обігу можуть використовуватися термінологічні конструкції «юридична особа публічного права, заснована територіальною громадою», «юридична особа публічного права, власником якої є територіальна громада» тощо.

У відповідному контексті погоджуємося є думкою А. Москаленко, що у наукових колах для позначення юридичних осіб публічного права, заснованих територіальними громадами, застосовують також поняття «комунальна юридична особа» та «муніципальна юридична особа». З термінологічної точки зору «комунальна юридична особа» є більш широким поняттям, ніж «юридична особа публічного права, заснована територіальною громадою», оскільки територіальні громади вправі також засновувати юридичні особи приватного права. Тому точнішим є поняття «комунальна юридична особа публічного права» або «юридична особа публічного права, заснована територіальною громадою» [23, с. 130]. У свою чергу, як зазначалось вище, підприємство, установа, організація – це найбільш поширені організаційно-правові форми цих юридичних осіб, що прямо обумовлюють та конкретизують їх правову природу і статус.

Враховуючи, що комунальні підприємства, установи, організації охоплюються поняттям «юридичні особи публічного права», тобто співвідносяться між собою як частина і ціле, для цілей нашого дослідження важливим є з'ясування ключових ознак останніх.

На думку О. Пасикалюка, до ознак юридичної особи публічного права слід віднести те, що: така юридична особа створюється розпорядчим актом, зокрема, органу місцевого самоврядування; порядок її утворення та правовий статус

встановлюється Конституцією України і законом; вказана юридична особа наділяється спеціальною цивільною правоздатністю та діє з метою забезпечення публічних інтересів і потреб значної кількості людей [24, с. 55].

В. Піддубна до визначальних ознак юридичних осіб публічного права відносить: 1) створюються суб'єктами публічного права (державою, територіальною громадою) в розпорядчому порядку; 2) діяльність спрямована на задоволення державного (суспільного) інтересу; 3) не є власниками майна, майно належить на обмежених речових правах (праві оперативного управління, праві повного господарського відання); 4) субсидіарну відповідальність за дії юридичної особи публічного права несе суб'єкт публічного права [25, с. 30-31].

Т. Кагановська зазначає, що для юридичних осіб публічного права характерними є такі ознаки: а) це публічно-правові утворення (їх основне призначення – не участь у цивільному обігу, не здійснення господарської, підприємницької діяльності, а вирішення завдань суспільного арактеру; б) мають особливе цільове призначення – реалізація суспільних інтересів; в) створюються у розпорядчому порядку; г) наділені певних обсягом публічних повноважень; г) використовують майно для здійснення компетенції; д) мають автономію, обмежену згідно із законом; е) несуть відповідальність, що має публічно-правовий характер [26, с. 11]. Таким чином, прослідковуються характерні особливості юридичних осіб публічного права, що свідчать про їх негативне співвідношення з юридичними особами приватного права.

Прикметною у відповідному контексті є ознака щодо спрямованості юридичних осіб публічного права на задоволення публічного інтересу, адже саме вона вказує на їх призначення. Так, приміром, комунальні

заклади охорони здоров'я є юридичними утвореннями (діють як комунальні некомерційні підприємства або комунальні установи [27]), що виконують виключні публічно-сервісні повноваження та функції, спрямовані на задоволення публічного інтересу суспільства (певної територіальної громади – авт.) в потребі медичного обслуговування [28, с. 358].

Отже, комунальні юридичні особи публічного права, зокрема й підприємства, установи, організації, утворюються з метою гарантування сталого публічного сервісу (комунального обслуговування) відповідно до поточних потреб населення та досягнення інших соціально-економічних результатів у сферах життєдіяльності і секторах економіки, що мають стратегічне та/або важливе значення для територіальної громади як комплексного колективного утворення.

Поряд з цим функціонування комунальної юридичної особи публічного права у певній організаційно-правовій формі є фактором, що визначає її спеціальні ознаки (специфіку). Тому комунальні підприємства, установи й організації мають особливості, що відрізняють їх один від одного.

Зокрема комунальні підприємства є основою комунального сектору економіки. Вони здійснюють господарську діяльність у двадцяти різних галузях, а їхня кількість відрізняється в різних областях. За простою кількістю більшість із них працюють у сфері охорони здоров'я та послуг адміністративної підтримки. За вартістю активів їх діяльність переважно зосереджена в секторі транспорту, після якого йдуть охорона здоров'я та комунальні послуги (включно з постачанням електроенергії та газу) [29, с. 124].

За даними Державної служби статистики України станом на 01.01.2023 р. на території України функціонувало 14,1 тис. комунальних підприємств [30, с. 16].

Що стосується комунальних підприємств, то на основі системного аналізу норм Господарського кодексу України й інших актів чинного законодавства вбачається, що вони:

- 1) утворюються органами місцевого самоврядування в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини комунальної власності територіальної громади з метою досягнення економічних, соціальних та/або інших результатів, обумовлених конкретними суспільними потребами (публічним інтересом);
- 2) є юридичними особами публічного права;

3) є самостійними суб'єктами господарювання (господарськими організаціями) та окремим видом підприємств;

4) є унітарними (утворюються (засновуються) одним засновником і мають статутний капітал, не поділений на частки);

5) діють на основі статуту (установчий та організаційно-правовий документ) і фінансового плану (основний фінансово-плановий документ);

6) в залежності від спрямованості та виду господарської діяльності поділяються на комерційні (представлені, як правило, у таких секторах економіки як тепло-, газо-, енерго-, водопостачання, водовідведення, міський і приміський транспорт, обслуговування будинків і територій, управління нерухомим майном, організація поховань, торгівля) та некомерційні (утворюються переважно для діяльності у соціогуманітарних сферах, зокрема охорони здоров'я, соціальних послуг, культури та спорту, дозвілля та відпочинку). При цьому останні можуть бути визначені у статусі неприбуткових (у розумінні податкового законодавства);

7) мають самостійний баланс, рахунки в установах банків, печатки, а також відокремлене майно, що закріплюється за ними на праві господарського відання (для комунальних комерційних підприємств) або на праві оперативного управління (для комунальних некомерційних підприємств);

8) мають автономію у частині визначення своєї організаційної структури, встановлення чисельності працівників і штатного розпису;

9) очолюються керівниками, які підпорядковуються власнику підприємства (відповідній раді та/або її виконавчому органу відповідної компетенції) та/або наглядовій раді (у разі її утворення). Керівник комунального підприємства – одноосібний виконавчий орган управління, який формує адміністрацію підприємства і самостійно вирішує питання діяльності підприємства в межах і порядку, визначених установчими документами;

10) підлягають управлінню на основі поєднання прав власника щодо господарського використання свого майна й участі в управлінні трудового

колективу. При цьому власник (відповідна рада) є вищим органом управління, що має низку виключних повноважень.

Водночас варто відзначити, що ст. 63 Господарського кодексу України в якості окремого виду підприємства також виокремлює спільне комунальне підприємство, яке діє на договірних засадах спільного фінансування (утримання) відповідними територіальними громадами. Тобто таке підприємство має власну специфіку, з'ясування якої потребує проведення окремого дослідження. Тому в межах цього матеріалу спільне комунальне підприємство нами не розглядається.

На відміну від комунальних підприємств, комунальні установи та організації здійснюють неприбуткову діяльність. Комунальна власність надається їм на підставі права оперативного управління, а їхня діяльність фінансується з місцевого бюджету. Простіше кажучи, метою їхньої діяльності є задоволення потреб територіальної громади без мети отримання прибутку. Частина комунальних закладів не має самостійних банківських рахунків, а тільки субрахунки [31, с. 11].

Поряд з цим суттєвим є те, що комунальні установи й організації не належать до суб'єктів господарювання та співвідносяться між собою як майже тотожні юридичні утворення.

Твердження щодо тотожності комунальних установи й організацій підтверджується, зокрема, Державним класифікатором «Класифікація організаційно-правових форм господарювання» ДК 002:2004 (зі змінами), який містить такі організаційно-правові форми як «державна організація (установа, заклад)», «комунальна організація (установа, заклад)», «приватна організація (установа, заклад)» [17]. Тобто з точки зору організаційно-правових особливостей зазначений Класифікатор об'єднує комунальні установи, організації та заклади у єдину категорію. Також вищевказаним Класифікатором визначається, що:

1) організація (установа, заклад) – організаційна структура, створена однією або кількома особами (засновниками), які не беруть участі в управлінні

нею, шляхом об'єднання (виділення) їхнього майна для досягнення мети, визначеної засновниками, за рахунок цього майна. Особливості правового статусу окремих видів організацій, закладів, установ встановлюються законом. Наведене визначення дублює положення ч. 3 ст. 83 Цивільного кодексу України;

2) комунальна організація (установа, заклад) – утворюється компетентним органом місцевого самоврядування в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини комунальної власності і входить до сфери його управління [32].

Як єдина категорія комунальні установи й організації систематизуються й для національного статистичного обліку. Так, за даними Державної служби статистики України станом на 01.01.2023 р. на території України функціонувало 57,5 тис. комунальних організацій (установ, закладів) [30, с. 16], що значно перевищує кількість облікованих комунальних підприємств.

Поряд з цим ст. 1 Бюджетного кодексу України містить поняття «бюджетні установи», які визначені як органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також організації, створені ними у встановленому порядку, що повністю утримуються за рахунок відповідно державного бюджету чи місцевого бюджету. Бюджетні установи є неприбутковими [33]. Тобто комунальні установи, організації та заклади є бюджетними установами.

Комунальні установи, як зазначалось на початку, охоплюються поняттям «юридична особа публічного права», тому їм притаманні відповідні загальні ознаки останніх. У свою чергу до спеціальних ознак, які характеризують установу, відносять: 1) відсутність членства, тобто корпоративних відносин між засновниками; 2) особливий порядок формування майна, перелік якого наводиться в установчому акті; 3) наявність особливого установчого документа – установчого акта; 4) цільове призначення наданого майна; 5) заборона на управління засновником; 6) правовідносини участі, які складаються між установою та її учасниками, мають суто організаційний характер; 7) особливий порядок зміни цілей діяльності установи, а також структури її органів

управління [34, с. 49]. Також до спеціальних ознак установ варто віднести те, що особливості правового статусу окремих видів установ встановлюються законом (ч. 3 ст. 83 Цивільного кодексу України).

Так, Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII регламентує особливості правового статусу установ (закладів) освіти, включаючи комунальні; Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII – закладу вищої освіти; Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р. № 2801-XII – закладів охорони здоров'я; Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 р. № 848-VIII – наукових установ; Закон України «Про музеї та музейну справу» від 29.06.1995 р. № 249/95-ВР – музеїв; Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» від 27.01.1995 р. № 32/95-ВР – бібліотек; Закон України «Про житловий фонд соціального призначення» від 12.01.2006 р. № 3334-IV – установ соціального призначення тощо.

Що ж стосується таких юридичних утворень як «заклади», то варто погодитися з твердженням І. Жигалкіна, що їх виокремлення пов'язане з традиційним обігом цього поняття у сферах медицини, освіти та культури [34, с. 44-45].

Підсумовуючи викладений матеріал, можемо визначити, що термінологічна конструкція «підприємства, установи, організації» є складеною правовою категорією, яка широко застосовується у вітчизняному законодавстві, однак не має офіційного тлумачення. Фактично підприємства, установи, організації складають сталу лексичну тріаду, що має на меті позначити всю сукупність юридичних утворень (об'єднань), відмінних від фізичних осіб. Перелік таких утворень не є вичерпним. Між собою вони можуть різнитися, зокрема в частині функціонального призначення, джерел фінансування, форм власності, діяльності й управління, та, водночас, бути подібними (мати окремі спільні ознаки). У зв'язку з цим сформулювати уніфіковане визначення щодо цієї складеної категорії досить складно [20].

Поняття «комунальні підприємства, установи, організації» є видовим поняттям, яким в узагальненому вигляді позначаються юридичні особи публічного права відповідних організаційно-правових форм, що створюються розпорядчим актом органу місцевого самоврядування на базі відокремленого (наданого, виділеного) майна комунальної власності та діють з метою забезпечення публічних інтересів і потреб значної кількості осіб, правовий статус яких встановлюється Конституцією та законами України.

Комунальні підприємства, установи й організації утворюються з метою гарантування сталого публічного сервісу (комунального обслуговування) відповідно до поточних потреб населення та досягнення інших соціально-економічних результатів у сферах життєдіяльності і секторах економіки, що мають стратегічне та/або важливе значення для територіальної громади як комплексного колективного утворення [20].

1.3. Класифікація комунальних підприємств як основа вибору політики їх фінансування

Фінансування комунальних підприємств протягом багатьох років є предметом дискусій між місцевими виконавчими органами та депутатським корпусом. З одного боку, з огляду на важливість надання суспільних послуг для громади, більшість комунальних підприємств має бути перманентними реципієнтами бюджетних коштів поряд з іншими бюджетними установами і організаціями. З іншого боку, форма господарювання – підприємство передбачає комерційну діяльність, яка здійснюється з метою отримання прибутку, досягнення певних показників ефективності, зростання капіталізації тощо. Подолати вказані протиріччя допоможе розробка політики фінансування комунальних підприємств, що базується на науково обґрунтованих засадах [35].

У теорії фінансового менеджменту вибір політики фінансування підприємства пов'язаний зі структурою капіталу (співвідношення між власним і позиковим капіталом) і зі способом фінансування постійної і змінної частин оборотних активів (агресивна, помірна і консервативна політики). Як зазначають О.О. Терещенко та Т.А. Конєва: «політика фінансування сфокусована на питаннях частки поточного та довгострокового боргу у покритті потреби в капіталі для фінансування активів загалом та окремих їх складників» [36, с. 88].

Дослідження, пов'язані з питаннями фінансування комунальних підприємств [37-41], охоплюють переважно період до проведення реформи бюджетної децентралізації і констатують глибокий кризовий стан КП. В якості подолання кризових явищ автори пропонують такі інструменти:

- державно-приватне партнерство і концесію [37; 39;40];
- фінансовий контролінг, ефективне планування й бюджетування, систематичну фінансову діагностику [38];
- акціонування, аутсорсинг, венчурне фінансування і факторинг [41, с. 268-269];
- утворення ринкового середовища на підприємствах ЖКГ, використання переваг децентралізації управління, залучення інвестицій у модернізацію технічної бази, контроль із боку громадськості і держави над формуванням тарифів [41, с. 149].

Зазначимо, що наразі фінансовий стан комунальних підприємств в цілому покращився, серед заходів, запропонованих вище, громади застосовують акціонування, аутсорсинг, концесію тощо.

Ретроспективне дослідження практики фінансування комунальних підприємств призвели до висновку, що для КП акценти щодо визначення політики фінансування є дещо іншими, ніж у приватних або корпоративних підприємств, оскільки наразі першочерговим питанням фінансування КП, на нашу думку, є участь бюджетних коштів у формуванні його капіталу.

Бюджетне фінансування надається КП як фінансування капітальних інвестицій, що відображається як у формуванні і поповненні статутного капіталу, так і у поповненні додаткового капіталу. Позиковий капітал як джерело фінансування присутній у невеликій частки КП і представлений переважно не банківськими кредитами, а цільовим бюджетним або грантовим фінансуванням на виконання певних бюджетних програм.

Критерії прийняття рішення щодо вибору форми фінансування підприємства викладені в роботі [42, с.16-18]. До них належить: прибуток (рентабельність), ліквідність (платоспроможність), структура капіталу, накладні витрати, пов'язані із залученням коштів, мінімізація оподаткування, об'єктивні обмеження, особливості законодавства про банкрутство, максимізація доходів власників (дивідендна політика). Зауважимо, що більшість рішень про фінансування приймаються менеджментом підприємства, власники ж беруть участь у прийнятті фінансових рішень лише щодо розподілу прибутку, або щодо фінансування великих проєктів.

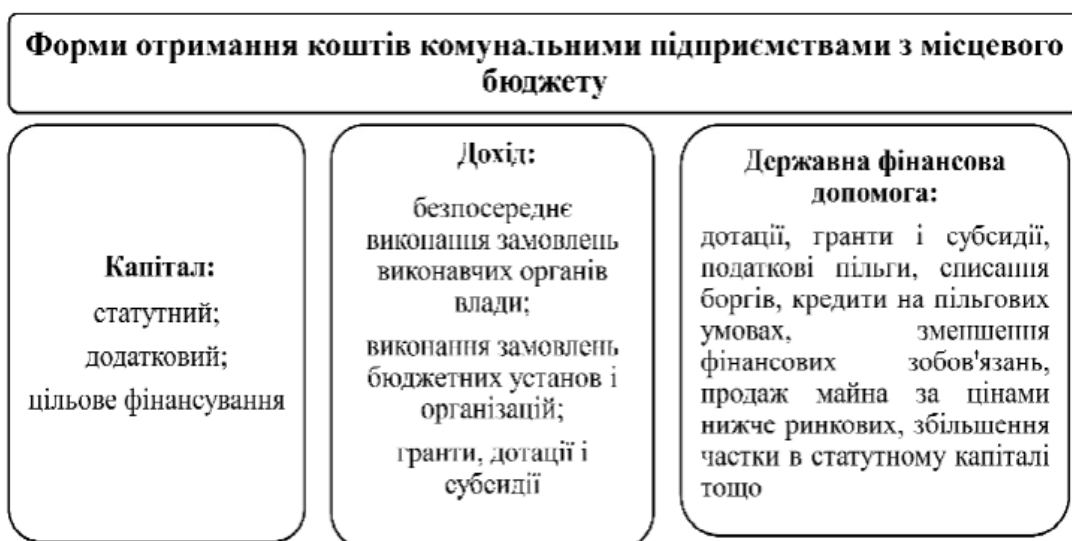

Рис. 1.4. Форми отримання коштів в КП з місцевого бюджету [35].

Стосовно комунальних підприємств, то власники (в особі відповідного управління чи департаменту виконавчого органу місцевої влади) до окремих категорій КП мають ширші важелі впливу на способи їх фінансування, оскільки

можуть надавати підприємству грошові кошти не лише у формі капіталу, а й у формі доходу прямо, чи опосередковано (див. рис.1.4), тобто власники КП виступають одночасно в ролі перманентних капіталодавців для одних КП, і у ролі основних замовників послуг для інших.

В окремих випадках КП можуть бути реципієнтами державної допомоги, підстави і види отримання якої регулюються Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» [43]. Формами такої допомоги можуть бути не лише дохід і капітал, а і списання боргів, податкові пільги, цінові дисконти тощо.

Політику фінансування КП також визначають місцеві органи влади, і ця політика має відповідати стратегії розвитку громади, чи міста та середньостроковій бюджетній стратегії. Ефективність розподілу обмежених місцевих ресурсів між комунальними підприємствами залежить від функцій і завдань, що покладені, на ці підприємства, а також від їх суспільного значення в життєзабезпеченні міста чи громади. Відповідно, системне розділення комунальних підприємств на певні класи і групи допоможе місцевій владі розробити обґрунтовану політику їх фінансування [35].

Завдання класифікації об'єктів полягає в тому, щоб, по-перше, виробити загальні принципи їх поділу на класи, типи, роди, види, різновиди, по-друге, виявити їх специфічні ознаки як критерії їх спорідненості, по-третє, виходячи з цих ознак, звести об'єкти в певні групи і таким чином забезпечити диференційований підхід до кожної з них, добір відповідних методів і прийомів обробки різних об'єктів. Виявлення найбільш характерних і повторюваних ознак дає можливість пізнати та встановити закономірності їх створення [45].

Отже, запропонуємо класифікацію комунальних підприємств (табл. 1.1).

Таблица 1.1.

Полікритеріальна класифікація комунальних підприємств [35].

№	Критерій	Класи
1	2	3
1	За способом отримання доходів	- Тарифні. - Нетарифні

Продовження табл. 1.1.

2	За типом фінансування доходів	- Отримують доходи повністю за рахунок бюджету (більше 90%). - Отримують від 50% до 90% доходів за рахунок бюджету. - Отримують від 25% до 50% доходів за рахунок бюджету. - Отримують менше 25% доходів за рахунок бюджету.
3	За видами діяльності	- Житлово-комунальне господарство (обслуговування житлового фонду, санітарно-технічні підприємства, енергетичні підприємства, благоустрій). - Ремонт і утримання доріг. - Утримання зелених насаджень і зон відпочинку. - Ритуальні послуги. - Міський транспорт. - Капітальне будівництво. - Інформаційні послуги. - Адміністративні послуги. - Шкільне харчування. - Організація торгівлі. - Охорона здоров'я. - Іміджеві. - Інші
4	За способом участі в публічних закупівлях	А. За типом організатора в публічних закупівлях): - не є замовником у розумінні закону. - замовники в окремих сферах господарювання. - замовник (потреби територіальної громади). Б. Учасники
5	За типом формування капіталу	- Повністю фінансуються з бюджету (більше 90%). - Суттєво фінансуються з бюджету (від 50% до 90%). - Частково фінансуються з бюджету (менше 50%, не періодично отримують кошти). - Повністю фінансуються самостійно за рахунок внутрішніх джерел. - Є «посередниками» при виконанні бюджетних програм
6	За соціальною складовою і суспільним значенням:	- Виконують соціальну функцію і мають суспільне значення. - Не виконують соціальної функції і не мають суспільного значення. - Виконують соціальну функцію, але не мають суспільного значення. - Мають суспільне значення, але не виконують соціальну функцію

За способом отримання доходів пропонуємо поділити КП на дві великі групи, які визначаються методом формуванні ціни на послуги, що надаються цими підприємствами. Тарифні КП мають суттєві обмеження в можливостях зростання доходів, оскільки тарифи, що встановлюються місцевими радами, мають враховувати рівень платоспроможності отримувачів послуг, і тому вони не завжди покривають фінансові потреби підприємств (наприклад тарифи на електротранспорт). Крім того, тарифним КП держава має компенсувати битки у вигляді дотацій і субсидій за надання послуг вразливим категоріям населення, і ці асигнування час від часу надходять у КП із затримками, що призводить до касових розривів і виникнення заборгованості КП перед кредиторами. Всі ці фактори мають бути враховані при обґрунтуванні політики фінансування тарифних КП [35].

За типом фінансування доходів пропонуємо розділити КП на 4 групи в залежності від участі бюджетних замовлень в формування доходів КП. Аналогічний розподіл КП передбачено і за типом організації фінансування. Зазначимо, що згідно проведених досліджень ті КП, які отримують мінімум бюджетних доходів, як правило менше залежать від бюджетних асигнувань і у фінансуванні капітальних інвестицій. Підприємства ж, які повністю формують доходи за рахунок бюджету, є найбільшими реципієнтами бюджетного фінансування капітальних інвестицій [35].

Стосовно класифікації КП за видами діяльності, то у наукових публікаціях та нормативних виданнях дискусійним є питання віднесення окремих видів господарської діяльності КП до категорії житлово-комунального господарства (ЖКГ). Так, Л. Богуш розділяє ЖКГ на три групи: житловий фонд; види діяльності, пов'язані з наданням комунальних послуг населенню (тепло, вода і електропостачання), а також з обслуговуванням відповідних мереж і систем; діяльність, пов'язана «з благоустроєм та утриманні в прийнятному експлуатаційному стані житлового фонду, нежитлових будівель і споруд, їх прибудинкових територій, населених пунктів і систем розселення загалом (у

сферах прибирання сміття, збору, вивезення, складування та утилізації відходів, зовнішнього освітлення й озеленення, надання низки послуг з обслуговування внутрішньопоселенської дорожньої інфраструктури, а також ритуальних послуг)» [46].

Л. Мекшун [41] до категорії ЖКГ відносить санітарно-технічні підприємства (водопостачання і відведення, обслуговування будинків, вивіз і утилізація сміття), міський транспорт; енергетичні підприємства (тепло, в т.ч. газопостачання, електропостачання та обслуговування систем). Решту послуг авторка відносить до комунального господарства.

В монографії [47] до житлово-комунального господарства відносять тепло, воду, електропостачання, водовідведення, вивіз і утилізація сміття, обслуговування житлового фонду та міський електротранспорт [47, с. 308-313].

Отже, наявна невідповідність в позиціях науковців щодо включення окремих видів діяльності (зокрема транспорт, ритуальні послуги, благоустрій тощо) до категорії ЖКГ.

В законодавчих документах [48] визначені об'єкти ЖКГ, що включають у себе житловий фонд, об'єкти благоустрою, теплопостачання, водопостачання та водовідведення, а також їх мережі чи складові. В нормативних документах Асоціації міст України [49] до житлово-комунальні послуг віднесено управління багатоквартирним будинком; централізоване водопостачання та водовідведення; централізоване теплопостачання; вивезення, перероблення та захоронення побутових відходів.

У запропонованій нами класифікації до сфери ЖКГ відносяться санітарно-технічні та енергетичні підприємства, обслуговування житлових будинків, а також КП сфери утилізації сміття та благоустрою. Решту комунальних підприємств винесено в окремі сфери комунального господарства, оскільки вони безпосередньо не пов'язані з обслуговуванням житлового і нежитлового фонду [35].

З метою підвищення ефективності управління комунальними підприємствами пропонуємо вдосконалити їх класифікацію шляхом

розмежування за трьома підходами: правовим, економічним та фінансовим (табл. 1.2).

Таблиця 1.2.

Класифікація комунальних підприємств [51].

Ознака	Класифікаційні групи
1	2
Правовий підхід	
За способом закріплення майна	Комунальне комерційне підприємство (право господарського відання майном)
	Комунальне некомерційне підприємство (право оперативного управління майном)
За способом утворення статутного капіталу	Комунальне унітарне підприємство
	Комунальне корпоративне підприємство
Економічний підхід	
За призначенням	Соціальні об'єкти – заклади освіти та охорони здоров'я, житловий фонд, забезпечення населення комунальними послугами, інженерно-технічна інфраструктура міста
	Комерційні об'єкти – підприємства комунальної власності, функціонування яких безпосередньо не пов'язано з виконанням певних соціальних функцій
За видами діяльності	Житлово-комунальне господарство (обслуговування житлового фонду, санітарно-технічні підприємства, енергетичні підприємства, благоустрій). Ремонт і утримання доріг. Утримання зелених насаджень і зон відпочинку. Ритуальні послуги. Міський транспорт. Капітальне будівництво. Інформаційні послуги. Адміністративні послуги. Шкільне харчування. Організація торгівлі. Охорона здоров'я. Іміджеві.
За способом отримання доходів	Тарифні
	Нетарифні
За функціональним призначенням	Надання послуг
	Виконання робіт
	Управління комунальним майном
За монопольним статусом	Комунальні підприємства, що здійснюють діяльність на ринку природних монополій, зокрема забір, очищення та постачання води, каналізація, відведення й очищення стічних вод, монтаж водопровідних мереж, систем опалення та кондиціонування
	Комунальні підприємства на ринках соціальної сфери, зокрема загальна медична практика, діяльність лікарняних закладів, інша діяльність у сфері охорони здоров'я
	Комунальні підприємства на конкурентних та потенційно конкурентних ринках, зокрема збирання відходів, діяльність із прибирання, надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна, надання ландшафтних послуг, організування поховань і надання суміжних послуг

Продовження таблиці 1.2.

1	2
За розмірами	Середнє комунальне підприємство
	Мале комунальне підприємство
	Мікропідприємство комунальне
Фінансовий підхід	
За методом фінансування	Госпрозрахункові
	Бюджетні
За способом участі в публічних закупівлях	За типом організатора в публічних закупівлях: не є замовником у розумінні закону; замовники в окремих сферах господарювання; замовник (потреби територіальної громади)
	Учасники
За типом формування капіталу	Повністю фінансуються з бюджету (більше 90%)
	Суттєво фінансуються з бюджету (від 50% до 90%)
	Частково фінансуються з бюджету (менше 50%, не періодично отримують кошти)
	Повністю фінансуються самостійно за рахунок внутрішніх джерел
	Є «посередниками» при виконанні бюджетних програм
За податковим статусом	Платники податку на прибуток
	Неприбуткові організації
За формами отримання коштів з місцевого бюджету	Для формування статутного капіталу
	Як дохід від виконання замовлень виконавчих органів влади, виконання замовлень бюджетних установ і організацій
	Як державна фінансова допомога (дотації, гранти, субсидії, податкові пільги, списання боргів, кредити на ільгових умовах)

Правовий підхід до класифікації комунальних підприємств спирається на концепцію права власності: права володіння та права управління майном. За економічним підходом основними ознаками класифікації є: за призначенням, видами діяльності, способом отримання доходів, функціональним призначенням. Доцільно виділити нові класифікаційні ознаки – за розміром та монопольним статусом комунального підприємства. Фінансовий підхід передбачає класифікацію за методом фінансування, способом участі в публічних закупівлях, типом формування капіталу, за формами отримання коштів з місцевого бюджету та податковим статусом комунального підприємства [51].

Важливим напрямом діяльності КП є матеріальне забезпечення операційної та інвестиційної діяльності, що реалізується через здійснення закупівель відповідно до ЗУ «Про публічні закупівлі» [50]. Згідно з цим

Законом, значна частка комунальних підприємств не підпадає під категорію замовників в розумінні закону, проте належить до замовників в окремих сферах (теплопостачання), або замовників для потреб територіальної громади. Навіть якщо КП не є замовником, то воно бере участь в публічних закупівлях як учасник, який виконує роботи, або надає послуги на замовлення міської влади.

Наступним важливим фактором у визначенні політики фінансування комунальних підприємств є встановлення їх суспільної ролі і значення як учасників системи життєзабезпечення територіальної громади. В цій групі пропонуємо поділити КП на класи в залежності від виконання певних соціальних функцій (наприклад, пільговий проїзд, надання комунальних послуг за заниженими тарифами тощо) та суспільного значення (надання життєво необхідних послуг), що має КП на цій території [35].

Відповідно до видів діяльності КП пропонуємо таку матрицю (табл. 1.3).

Таблица 1.3.

Матриця типів комунальних підприємств [35].

Суспільне значення Соціальна функція	Мають	Не мають
Виконують	Транспорт, водоканали, теплопостачання, вивіз і утилізація сміття, спортивні послуги	Шкільне харчування, медичні центри (не НКП), аптеки, ветеринарні лікарні
Не виконують	Утримання зелених насаджень, ремонт, будівництво і утримання доріг, благоустрій, освітлення, адміністративні послуги (БТІ, земельні інститути, сервісні центри тощо), центри розвитку туризму, обслуговування житлового фонду, ритуальні послуги, капітальне будівництво	Реклама, організація ярмарок і торгівлі, друкарні, послуги ремонту, бізнес-центри, організація громадського харчування, організація заходів, інформаційні і телекомунікаційні послуги, послуги оренди, послуги паркування

Пропонована матриця має значення при виборі політики фінансування КП з боку власника. Так, КП, види діяльності яких належать до правого нижнього квадранту матриці, мають потенціал до повної фінансової автономії, і

працюють на конкурентному ринку. Отже, доцільність перебування цих КП у комунальній власності може бути доведена виконанням функцій донора місцевого бюджету. КП з правого верхнього квадранту матриці формують свої доходи самостійно і, як правило, або взагалі не отримують бюджетного фінансування, або отримують його в рамках бюджетних соціальних програм. Ці КП також функціонують на конкурентному ринку, і їх ліквідація не матиме негативних наслідків для громади, тому рішення щодо їх фінансування варто приймати за залишковим принципом [35].

До лівої сторони матриці належать підприємства, пов'язані з системою життєзабезпечення громади. Політика фінансування КП, що належать до лівої сторони матриці має корелювати з тарифною політикою та політикою планування бюджетних видатків (а саме – публічних закупівель місцевої влади, адже послуги, або роботи, які закупаються місцевим органом влади, є доходом для КП – надавача послуг (робіт)). При цьому треба враховувати наявність чи відсутність конкурентного ринку щодо кожного виду діяльності (в цих двох групах сконцентровані природні монополії) та можливість диверсифікації доходів КП. Вважаємо, що КП з лівого верхнього квадранту мають бути пріоритетними кандидатами на отримання бюджетного фінансування [35].

КП з лівого нижнього квадранту як правило є найчисельнішою групою в кожному великому місті, і в цій групі зосереджені найбільші отримувачі бюджетних коштів в усіх формах. Тому до політики їх фінансування варто використовувати індивідуальний підхід відповідно до поточних бюджетних цілей на рік з дотриманням принципів результативного бюджетування, в якому розподіл ресурсів та прийняття управлінських рішень відбувається на основі результатів видатків [35].

Політика фінансування комунального підприємства є складовою бюджетної політики місцевої влади в частині видатків. Видатки місцевого бюджету, які спрямовуються на КП, для останніх виступають у формі доходу, або капіталу. Поведінка місцевих органів влади при формуванні політики фінансування комунальних підприємств часто є компромісом між суспільним

інтересом та економічним ефектом. Велика кількість КП у місті ускладнює формування узагальнених спільних підходів до всіх КП, що створює ризики необгрунтованого і нерационального прийняття фінансових рішень.

Висновки до 1-го розділу

Дослідивши теоретичні аспекти фінансів комунальних підприємств дійшли наступних висновків.

1. Становлення та розвиток інституту комунальної власності в Україні базується на соціально-економічних (децентралізація влади, потреба у підтримці інфраструктури, розвиток місцевого господарства) та організаційно-правових (законодавство про місцеве самоврядування, реформа державного управління, європейська інтеграція) передумовах. Ці соціально-економічні та організаційно-правові передумови сприяють становленню та розвитку інституту комунальної власності в Україні, сприяючи покращенню управління муніципальним майном та розвитку територіальних громад.

2. Комунальна власність є одним із найважливіших елементів сучасної економічної системи країни. Вона вміщує мережу об'єктів господарського і соціально-побутового призначення, зосереджених у межах муніципальних утворень. Рівень розвитку комунальної власності, а також фективність її використання є факторами, від яких багато в чому залежить якість життя місцевого населення. Довгий час ключовим питанням управління власністю на муніципальному рівні не приділялося належної уваги, що й призвело до неможливості використання в повному обсязі її економічного потенціалу. Тому ми вважаємо, що об'єкти комунальної власності є основою для задоволення як матеріальних, так і духовних потреб людей (членів відповідної територіальної громади). Це стосується вирішення житлових питань, освіти, охорони здоров'я, комунальних послуг, дозвілля тощо.

3. На основі аналізу наукових поглядів можна зробити висновок, що комунальна власність виражає суспільні, економічні, політичні та територіальні інтереси. Утворюючи матеріальну і фінансову основу місцевого самоврядування, комунальна форма власності, наприклад, на нерухоме майно та землю, дозволяє органам місцевого самоврядування мати додаткові джерела доходів. Отже, наявність комунальної форми власності на фінансові ресурси є необхідною передумовою економічної та фінансової самостійності органів місцевого самоврядування.

4. На підставі проведеного дослідження поняття «комунальна власність» можна сформулювати наступні висновки. Оскільки сукупність об'єктів комунальної власності формує матеріальну і фінансову основу місцевого самоврядування, комунальна власність є найважливішим компонентом потенціалу територіальної громади. При цьому залишається дискусійним застосування поняття «спільна комунальна власність». Запропоновано розкривати сутність поняття «комунальна власність» крізь призму її методологічної ідентифікації шляхом інтегративного застосування кількох методів наукового пізнання, а саме – системно-структурного, політекономічного та соціального підходів.

5. Комунальним підприємствам, установам й організаціям притаманні всі загальні ознаки юридичних осіб публічного права. Водночас функціонування комунальної юридичної особи публічного права у певній організаційно-правовій формі є фактором, що визначає її спеціальні ознаки (специфіку). Тому комунальні підприємства, установи й організації мають особливості, що відрізняють їх один від одного, зокрема за змістом і спрямованістю основної діяльності.

6. Вважаємо, що запропонована класифікація комунальних підприємств стане підґрунтям для формування стратегії фінансування, сприятиме розробці обґрунтованих підходів до політики фінансування КП у межах територіальної громади.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН І НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСІВ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Оцінка діяльності КП «Добробут» протягом 2020-2023 рр.

Комунальне підприємство «ДОБРОБУТ» Оліївської сільської ради Житомирського району Житомирської області, створено на підставі комунальної власності Оліївської об'єднаної територіальної громади відповідно до Конституції України, Господарського кодексу України, Цивільного кодексу України, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та інших законодавчих та нормативно-правових актів. Засновником Підприємства є Оліївська сільська рада Житомирського району Житомирської області. Оліївська сільська рада здійснює правомочності щодо володіння, користування та розпорядження підприємством від імені та в інтересах Оліївської сільської ради. Повна назва підприємства – Комунальне підприємство «ДОБРОБУТ» Оліївської сільської ради Житомирського району Житомирської області. Скорочена назва – КП «ДОБРОБУТ». Місце знаходження Комунального підприємства: 12410, Житомирська область, Житомирський район, с. Довжик, вул. Нескорених, 22 (Додаток А).

Підприємство є юридичною особою, здійснює свою господарську діяльність на засадах повної самостійності, діє на принципах госпрозрахунку, має закріплене майно, самостійний баланс, розрахунковий та інший рахунки в установах банків, казначейства, печатки та штампи із своїм найменуванням, бланки з власними реквізитами та інші атрибути, веде бухгалтерський облік, статистичну звітність у порядку, встановленому законодавством України, може від свого імені укладати угоди, набувати та немайнові особисті права, виступає позивачем та відповідачем у суді, господарському та третейському суді від свого імені.

Підприємство створено з метою обслуговування населення та благоустрою території в межах повноважень і способом, передбаченими законодавством України з метою отримання прибутку (Додаток А).

Предметом діяльності Підприємства є: санітарні послуги, прибирання сміття та знищення відходів; збирання і оброблення стічних вод; збирання та знищення інших відходів; прибирання сміття, боротьба з забрудненням та подібні види діяльності; надання послуг в виконанні робіт по благоустрою з очистки снігу, ремонту вулиць, експлуатацію зелених та паркових насаджень, будівництва малих архітектурних форм; збір, переробка, утилізація та реалізація виробів із вторинних ресурсів, матеріалів, відходів виробництва, некондиційної продукції та іншої сировини; комплексне обслуговування об'єктів; інші види діяльності із прибирання; допоміжна діяльність у рослинництві; лісозаготівлі; надання допоміжних послуг у лісовому господарстві; прісноводне рибальство; добування піску, гравію, глини і каоліну; лісопильне та стругальне виробництво; виробництво інших дерев'яних будівельних конструкцій і столярних виробів; виробництво дерев'яної тари; каналізація, відведення й очищення стічних вод; відновлення відсортованих відходів; оброблення та видалення безпечних відходів; збирання безпечних відходів; будівництво житлових і нежитлових будівель; будівництво споруд електропостачання та телекомунікацій; електромонтажні роботи; монтаж водопровідних мереж, систем опалення та кондиціонування; установлення столярних виробів; інші роботи із завершення будівництва; штукатурні роботи; малярні роботи та скління; оптова торгівля деревиною, будівельними матеріалами та санітарно-технічним обладнанням; неспеціалізована оптова торгівля; оптова торгівля іншими товарами господарського призначення; інші види роздрібної торгівлі поза магазинами; надання послуг таксі; інший пасажирський наземний транспорт, н.в.і.у.; вантажний автомобільний транспорт; складське господарство; надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна; діяльність у сфері архітектури; надання в оренду автомобілів і легкових автотранспортних засобів; надання в оренду

вантажних автомобілів; надання в оренду сільськогосподарських машин і устаткування; надання в оренду будівельних машин і устаткування; комплексне обслуговування об'єктів; надання ландшафтних послуг; функціонування атракціонів і тематичних парків; надання послуг перукарнями та салонами краси; роздрібна торгівля з лотків і на ринках; роздрібна торгівля продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами в спеціалізованих магазинах; надання інформаційних послуг; організування поховань і надання суміжних послуг; надання інших індивідуальних послуг; діяльність у сфері права; знесення; інша діяльність поводження з відходами; технічне обслуговування та ремонт автотранспортних засобів; ремонт і технічне обслуговування інших транспортних засобів; виробництво інших виробів із бетону, гіпсу та цементу; виготовлення виробів із бетону для будівництва; виробництво макаронних виробів і подібних борошняних виробів; виробництво сухарів і сухого печива, виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок тривалого зберігання; виробництво хліба і хлібобулочних виробів, виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок нетривалого зберігання; добування торфу; покрівельні роботи; інші спеціалізовані будівельні роботи, н.в.і.у.; покриття підлоги і облицювання стін; підготовчі роботи на будівельному майданчику; лісництво та інша діяльність у лісовому господарстві; функціонування спортивних споруд; загальне прибирання будинків; комплексне обслуговування об'єктів; надання послуг із перевезення речей(переїзду); інші роботи із завершення будівництва; ремонт комп'ютерів, предметів особистого вжитку; діяльність із забезпечення фізичного комфорту; роздрібна торгівля деталями та приладдям для автотранспортних засобів; надання в оренду інших машин, устаткування та товарів, н.в.і.у.; обслуговування систем безпеки; роздрібна торгівля іншими невживаними товарами в спеціалізованих магазинах; пасажирський наземний транспорт міського та приміського сполучення; надання в оренду автомобілів і легкових автотранспортних засобів; надання в оренду вантажних автомобілів (Додаток А).

Майно підприємства становлять основні фонди та обігові кошти, а також інші цінності, вартість яких відображається у самостійному балансі Підприємства. Статутний капітал підприємства становить 1 650 000 (один мільйон шістсот п'ятдесят тисяч) грн. Майно підприємства є власністю Оліївської сільської ради і закріплюється за ним на праві повного господарського відання. Здійснюючи право повного господарського відання, підприємство володіє, користується та розпоряджається майном згідно чинного законодавства України та рішень сільської ради. Відчуження майна, що є власністю Оліївської сільської ради, закріпленого за Підприємством, здійснюється за погодженням з Органом управління у порядку, що встановлюється Органом управління (сільською радою). Одержані в результаті відчуження зазначеного майна кошти (за врахуванням плати за послуги та сплати податків) зараховуються: за нерухоме майно та об'єкти незавершеного будівництва та індивідуально-визначене майно – на рахунок Підприємства і направляється на інвестиції Підприємства.

Джерелами формування майна є (Додаток А):

- майно, передане йому сільською радою;
- грошові та матеріальні внески засновників;
- доходи, отримані від господарської діяльності, а також від інших видів господарської діяльності;
- капітальні вкладення і дотації з бюджетів;
- кредити банків та інших кредиторів;
- майно, придбане в інших суб'єктів господарювання, організацій та громадян у встановленому законодавством порядку;
- інвестиційні вкладення вітчизняних та іноземних інвесторів;
- інші джерела, не заборонені чинним законодавством.

Списання майна, право здавати в оренду майно Підприємства здійснюється з дозволу сільської ради в установленому порядку.

Підприємство здійснює володіння, користування землею і іншими природними ресурсами відповідно до мети своєї діяльності та чинного

законодавства. Збитки, завдані Підприємству у результаті порушення його майнових прав громадянами, юридичними особами і державними органами, відшкодовуються Підприємству добровільно або за рішенням суду (Додаток А).

Основним узагальнюючим показником фінансових результатів господарської діяльності підприємства є прибуток (дохід). Чистий прибуток підприємства надходить у повне його розпорядження. Підприємство може утворювати цільові фонди, призначенні для покриття витрат пов'язаних із своєю діяльністю: фонд розвитку виробництва; фонд споживання; резервний фонд; фонд матеріальної допомоги; фонд соціально-культурних заходів.

Кошти підприємство використовує на:

- організацію, розвиток та розширення матеріальної бази;
- оплату праці працівників підприємства;
- розв'язання питань соціального розвитку, а також поліпшення умов праці, життя і здоров'я працівників;
- сплату податків та інших обов'язкових платежів.

Розрахунки за своїми зобов'язаннями підприємство проводить у безготівковому порядку через установи банків відповідно до правил виконання розрахункових операцій затверджених Національним банком України.

Відносини Підприємства з іншими підприємствами, організаціями і громадянами в усіх сферах виробничої діяльності здійснюються на основі договорів. Підприємство здійснює зовнішньоекономічну діяльність згідно з чинним законодавством України.

Підприємство подає звіт про свою фінансово-господарську діяльність - Оліївській сільській раді, а також державним статистичним та контрольним органам - у формі та в терміни, встановлені чинним законодавством України та рішеннями сільської ради. Контроль за діяльністю підприємства, ревізія його фінансово-господарської діяльності та аудит фінансової діяльності здійснюється згідно чинним законодавством України (Додаток А).

Проаналізуємо діяльність КП «ДОБРОБУТ» протягом 2021-2023 рр. на підставі Додатку Б,В та Г.

Таблиця 2.1

Горизонтальний аналіз активів КП «Добробут» Оліївської сільської ради
Житомирського району Житомирської області у 2021-2023 рр.

Показник	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2021	
				Абс., тис. грн	Відн., %
Необоротні активи	5640,2	5210,7	5693,0	52,8	0,9
Оборотні активи	231,0	5951,8	5666,3	5435,3	2352,9
Необоротні активи, утримувані для продажу та групи вибуття	-	-	-	-	-
Разом активів	5871,2	11162,5	11359,3	5488,1	93,5

За розрахованими даними сформовані наступні висновки:

1. вартість необоротних активів збільшилась з 5640,2 тис. грн. у 2021 р. до 5693,0 тис. грн у 2023 р., тобто на 52,8 тис. грн. або на 0,9 %;
2. вартість оборотних активів зросла з 231,0 тис. грн. у 2021 р. до 5666,3 тис. грн., тобто на 5435,3 тис. грн або на 2352,9 %;
3. загальна вартість активів підприємства збільшилась із 5871,2 тис. грн. у 2021 р. до 11359,3 тис. грн. у 2023 р., тобто на 5488,1 тис грн. або на 93,5 %.

Таблиця 2.2

Структурні зміни в активах КП «Добробут» Оліївської сільської ради
Житомирського району Житомирської області у 2021-2023 рр

Показник	2021	2022	2023	Зміни, п.с.	
				2022/2021	2023/2021
Необоротні активи	96,07	46,68	50,12	-49,39	-45,95
Оборотні активи	3,93	53,32	49,88	49,39	45,95
Разом активів	100	100	100	-	-

В таблиці 2.2. можна побачити, що необоротні активи перевищують оборотні активи. Спостерігаємо за збільшенням оборотних активів з 3,93 % у 2021 році до 49,88 % у 2023 році, тобто на 45,95 %.

Таблиця 2.3

Горизонтальний аналіз пасивів КП «Добробут» Оліївської сільської ради
Житомирського району Житомирської області у 2021 – 2023 рр.

Показник	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2021	
				Абс., тис. грн.	Відн., %
Власний капітал	5697,0	5595,1	6326,1	629,1	11,04
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	-	-	-	-	-
Поточні зобов'язання і забезпечення	174,2	5567,4	5033,2	4859,0	2789,32
Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	-	-	-	-	-
Разом пасивів	5871,2	11162,5	11359,3	5488,1	93,47

На підставі розрахункових даних зроблено наступні висновки:

1. власний капітал збільшився з 5697,0 тис. грн у 2021 р. до 6326,1 тис. грн у 2023 р., тобто на 629,1 тис. грн. або на 11,04 %;
2. поточні зобов'язання підприємства збільшились на 4859,0 тис. грн. (2789,32 %) з 174,2 тис. грн. у 2021 р. до 5033,2 тис. грн. у 2023 р.;
3. загальна вартість джерел утворення пасивів підприємства збільшилась з 5871,2 тис. грн. у 2021 р. до 11359,3 тис. грн. або на 93,47 %.

Таблиця 2.4

Структурні зміни у КП «Добробут» Оліївської сільської ради Житомирського району Житомирської області у 2021 – 2023 рр.

Показник	2021	2022	2023	Зміни, п.с.	
				2022/2021	2023/2021
Власний капітал	97,03	50,12	55,69	-46,91	-41,34
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	-	-	-	-	-
Поточні зобов'язання і забезпечення	2,97	49,88	44,31	46,91	41,34

В таблиці 2.4 спостерігаємо зменшення власного капіталу з 97,03 % у 2021 р. до 55,69 % у 2023 р., тобто на 41,34 %. Поточні зобов'язання і забезпечення збільшились з 2,97 % у 2021 р. до 44,31 % у 2023 р., тобто на 41,34 %.

Таблиця 2.5

Аналіз фінансової стійкості та ліквідності КП «Добробут» Оліївської сільської ради Житомирського району Житомирської області у 2021 – 2023 рр.

Показник	Формула	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2021
Коефіцієнт концентрації власного капіталу ($>0,5$)	(Власний капітал)/(Активи)	0,97	0,50	0,56	-0,41
Коефіцієнт фінансової залежності ($<2,0$)	(Активи)/(Власний капітал)	1,03	2,00	1,80	0,77
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу ($<0,5$)	(Позиковий капітал)/(Активи)	0,03	0,50	0,44	0,41
Коефіцієнт поточної ліквідності ($>2,0$)	(Оборотні активи)/(Поточні зобов'язання)	1,33	1,07	1,13	-0,20
Коефіцієнт абсолютної ліквідності ($>0,1$)	(Грошові кошти)/(Поточні зобов'язання)	0,03	0,00	0,01	-0,02

За розрахованими даними сформовано такі висновки:

1. розраховані показники ліквідності свідчать про проблемний стан платоспроможності;
2. отримані показники свідчать про те, що компанія є фінансово незалежною (коефіцієнт концентрації власного капіталу $> 0,5$), що в цілому є позитивним для підприємства.

Таблиця 2.6

Аналіз виконання фінансового плану у частині доходів КП «Добробут»
Оліївської сільської ради Житомирського району Житомирської області у
2022 р.

<i>Показник</i>	<i>Планові показники 2023 р.</i>	<i>Фактичні показники 2023 р.</i>	<i>Відхилення фактичних показників від планових</i>
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	4 155 918,8	4 059 966,1	-95 952,7
за рахунок коштів Оліївської ОТГ	2 600 000,0	2 600 033,9	+33,9
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	4 155 918,8	4 059 966,1	-95 952,7
Інші операційні доходи у т. ч.:	2 600 000,0	2 600 033,9	+33,9
одержані гранти та субсидії	2 600 000,0	2 600 033,9	+33,9
Усього доходів	2222732	6 660 000,0	-95 918,80

За даними таблиці 2.6 спостерігається відхилення фактичних показників чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) від планових, і становить -95 952,7 грн, що свідчить про невиконання плану на 2,3%. Інші операційні доходи, що включають одержані гранти та субсидії, не мають значних відхилень і дорівнюють 2 600 033,9 грн, що на +33,9 грн більше від плану. В цілому, КП «Добробут» Оліївської сільської ради не досягло запланованого доходу на 2023 рік, зокрема через зниження доходу від реалізації продукції.

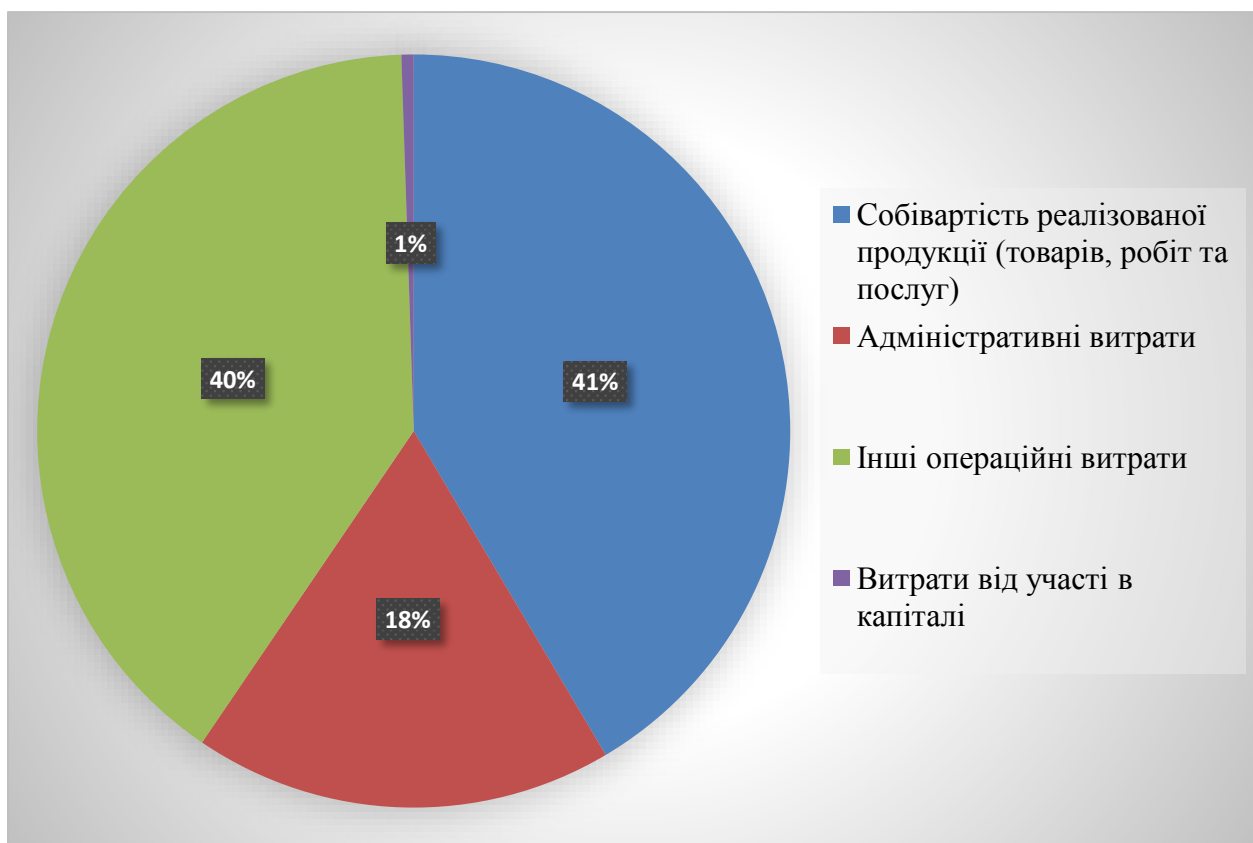

Рис. 2.1. Структура витрат КП «Добробут» Оліївської сільської ради Житомирського району Житомирської області за підсумками 2023 р.

Основна частина витрат комунального підприємства це собівартість реалізованої продукції, що показує Рис.2.1. Дана величина вказує на те, що значна частина витрат йде на виробничі процеси та закупівлю ресурсів для надання послуг.

Таблиця 2.7

Аналіз виконання фінансового плану у елементів операційних витрат КП «Добробут» Оліївської сільської ради Житомирського району Житомирської області у 2022 р.

Показник	Планові показники 2022 р.	Фактичні показники 2022 р.	Відхилення фактичних показників від планових
1	2	3	4
Матеріальні затрати	4 084 254,8	1 139 966,1	-2 944 288,7
Витрати на оплату праці	1 369 236,5	1 937 000,0	+567 763,5

Продовження табл.2.7

1	2	3	4
Відрахування на соціальні заходи	312 319,0	405 000,0	+92 681,0
Амортизація	161 438,2	422 000,0	+260,561,8
Інші операційні витрати	2 000,0	2 600 033,9	+2 598 033,9
Усього операційних витрат	5 929 248,5	6 504 000,0	574 751,5

За даними таблиці 2.7 спостерігається значне зниження матеріальних затрат на 72 %. Це може свідчити про те, що були здійсненні економії або зменшено обсяги споживаних матеріалів. Витрати на оплату праці перевищили на 41 %. Дане відхилення є результатом підвищення заробітних плат. Відрахування на соціальні заходи зросли на 30 %, що теж пов'язано з підвищенням заробітних плат. Загалом операційні витрати перевищили план на 9,7 %.

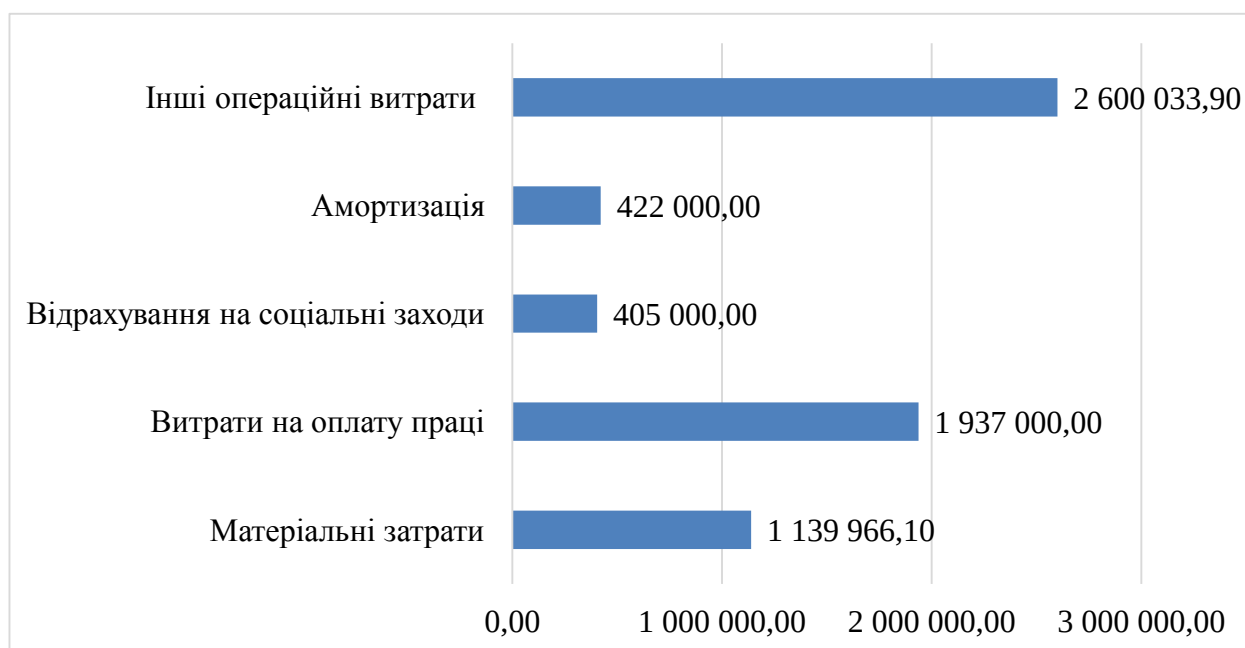

Рис. 2.2. Структура операційних витрат КП «Добробут» Оліївської сільської ради Житомирського району Житомирської області за підсумками 2022 р.

Рисунок 2.2 показує, що найбільшу частину серед усіх витрат операційної діяльності, а саме 40% займають інші операційні витрати. Наступними за величиною є витрати на оплату праці - 30%, матеріальні затрати – 18%, амортизація – 6% та відрахування на соціальні заходи -6%.

Рис. 2.3. Структура внесків до державних цільових фондів КП «Добробут» Оліївської сільської ради Житомирського району Житомирської області за підсумками 2022 р.

Згідно з даними рисунку 2.3., сума внесків до державних цільових фондів у 2022 р. складає 721 079,5 грн, що включає витрати на соціальні внески в розмірі 405000 грн та інші внески – 316079,5 грн.

Таблиця 2.8

Горизонтальний аналіз фонду оплати праці КП «Добробут» Оліївської сільської ради Житомирського району Житомирської області у 2023-2024 рр.

Показник	2023	2024	Відхилення 2024/2023	
			Абс., тис. грн.	Відн., %
Фонд оплати праці	6632,93	7875,00	1242,07	18,73
Витрати на оплату праці	6632,93	7875,00	1242,07	18,73
Середньомісячна заробітна плата	13,21	26,25	13,04	98,71

За даними таблиці 2.8 витрати на оплату праці у 2024 році зросли на 1242,07 тис. грн, що є результатом підвищення середньомісячної заробітної плати на 13,04 тис. грн., в той час як середньооблікова кількість усіх працівників знизилась із 40 осіб у 2023 році до 30 осіб у 2024 році, це можна відслідкувати на рис 2.4.

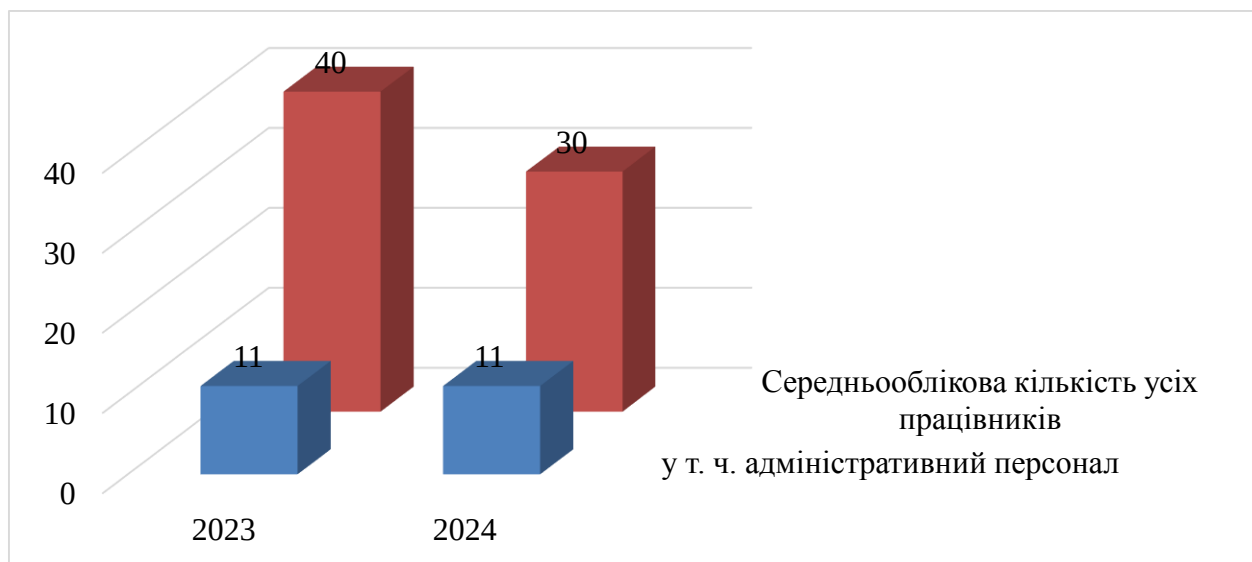

Рис. 2.4. Структура повної зайнятості КП «Добробут» Оліївської сільської ради Житомирського району Житомирської області за 2023-2024 рр.

Таблиця 2.9

Інформація про бізнес КП «Добробут» Оліївської сільської ради
Житомирського району Житомирської області за 2022 р

<i>Види діяльності</i>	<i>Питома вага в загальному обсязі реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), %</i>	<i>Фактичний показник отриманого чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.</i>
Ритуальні послуги	15,0	608 994,9
Вивезення ТПВ (сміття)	55,0	2 232 981,4
Вивезення рідких відходів	12,0	487 195,9
Вивезення стихійних сміттєзвалищ	4,5	182 698,5
Косіння трави	3,0	121 799,0
Послуги з перевезення осіб	5,0	202 998,3
Послуги з прибирання снігу	5,0	202 998,3
Прибирання приміщень адмінбудівель Оліївської ОТГ	2,0	81 199,3
Оренда приміщень	3,5	142 098,8
	Разом: 100%	4 059 966,1

Таблиця 2.9 показує, що основним джерелом доходу комунального підприємства є вивезення ТПВ (сміття) – 55,0%, що вказує на ключову діяльність підприємства. Ритуальні послуги займають другу за величиною частку в обсязі отриманого чистого доходу (виручки) – 15%. Найменшу частку займає прибирання приміщень адмінбудівель Оліївської ОТГ та становить 2,0%.

Таблиця 2.10

Інформація про бізнес КП «Добробут» Оліївської сільської ради
Житомирського району Житомирської області на 2024 р

<i>Види діяльності</i>	<i>Питома вага в загальному обсязі реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за плановий рік, %</i>	<i>Плановий показник чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Ритуальні послуги	21,0%	1 707 157,2
Вивезення ТПВ (сміття)	60,0%	4 877 592,1
Вивезення рідких відходів	12,0%	975 518,4
Вивезення стихійних сміттєзвалищ	0,0%	0,0

Продовження табл.2.10

1	2	3
Косіння трави	0,5%	40 646,6
Послуги з перевезення осіб	2,0%	162 586,4
Послуги з прибирання снігу	0,0%	0,0
Прибирання приміщень адмінбудівель Оліївської ОТГ	1,5%	121 939,8
Оренда приміщень	3,0%	243 879,6
	Разом: 100%	8 129 320,1

На основі порівняння планових показників з фактичними, можна зробити наступні висновки:

1. Вивезення ТПВ (сміття) залишатиметься основним джерелом доходу, оскільки планова частка складає 60%;

2. Планується збільшити частку ритуальних послуг до 21% від загального доходу;

3. Частка інших видів діяльності планується зменшитись; вивезення стихійних сміттєзвалищ та послуги з прибирання снігу за плановий рік становитимуть по 0,0%.

4. Загальний плановий дохід комунального підприємства становитиме 8 129 320,1 тис. грн, що свідчить про високу масштабність діяльності підприємства, зокрема у сфері вивезення ТПВ (сміття).

Таблиця 2.11

Показники рентабельності КП «Добробут» Оліївської сільської ради
Житомирського району Житомирської області у 2021-2023 рр.

Показник	Формула	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2021
Чиста рентабельність продажу	(Чистий прибуток або збиток)/(Чистий дохід від реалізації продукції)	12,97%	3,85%	-3,8%	-16,77%
Рентабельність власного капіталу	(Чистий прибуток або збиток)/(Середньорічна вартість власного капіталу)	2,1%	2,76%	-4,58%	-6,71%
Рентабельність активів	(Чистий прибуток або збиток)/(Середньорічна вартість активів)	-8,07%	0,45%	-2,96%	5,11%

За розрахованими даними можна побачити зниження чистої рентабельності продажу КП «Добробут» з 12,97% у 2021 році до -3,8% у 2023 році, це свідчить про значне зниження ефективності використання кожної гривні виручки для отримання чистого прибутку. Також спостерігається зниження показника рентабельності власного капіталу на -6,71%, хоч у 2022 році цей показник зріс. Дане зниження показника свідчить про відносне зменшення чистого прибутку, що генерується на суму власного капіталу. Рентабельність активів у 2023 році порівняно з 2021 роком збільшилась на 5,11%, що вказує більш ефективне використання наявних в комунальному підприємстві активів з точки зору прибутку.

На основі наданих даних можна зробити наступні ключові висновки:

- динаміка активів і пасивів: загальна вартість активів підприємства зросла на 93,5%, що є позитивним трендом. Особливо значний приріст оборотних активів (+2352,9%) свідчить про зростання короткострокового потенціалу підприємства; збільшення власного капіталу на 11,04% демонструє стабільність, проте суттєве зростання поточних зобов'язань (+2789,32%) вказує на ризики перевищення боргового навантаження.

- фінансова стабільність: підприємство залишається фінансово незалежним (високий коефіцієнт концентрації власного капіталу); низька ліквідність є сигналом проблем із короткостроковою платоспроможністю.

- джерела доходу: основним джерелом доходу є вивезення ТПВ (55,0%), перспективою збереження цієї тенденції (планова частка 60%); ритуальні послуги планується розширити, що може зміцнити диверсифікацію доходів.

- рентабельність: зниження чистої рентабельності продажу (-3,8%) свідчить про втрату прибутковості бізнесу; позитивне збільшення рентабельності активів (+5,11%) вказує на ефективніше використання ресурсів у 2023 році.

Отже, підприємство демонструє зростання активів і доходів, але стикається з проблемами ліквідності та зниженням загальної рентабельності.

Для покращення фінансових результатів важливо зосередитися на управлінні витратами та ефективності короткострокових зобов'язань.

2.2. Управління фінансовими ресурсами комунальних підприємств і перспективи їх розвитку

Місцеві органи влади й самоврядування для виконання власних та делегованих повноважень, разом із бюджетними коштами, використовують ресурси свого місцевого, зокрема, комунального господарства.

Одним із найважливіших викликів сьогодення є формування спроможних громад на основі покращення ефективності діяльності комунальних підприємств (далі – КП). Головним стратегічним завданням влади є формування ефективного місцевого самоврядування, створення комфортних умов для проживання громадян, надання їм високоякісних та доступних публічних послуг. Досягнення зазначених цілей неможливе без належного рівня функціонування комунальних підприємств, який чимало залежить від їх фінансового стану [56].

Основною проблемою комунальних підприємств є небажання з боку місцевої влади ефективно використовувати фінансові ресурси та розвивати підприємство з метою надання якомога якісніших послуг споживачам. Створення комунальних підприємств у великій кількості саме після виборів підтверджує, що органи місцевого самоврядування мають за мету не забезпечення добробуту громадян, а реалізацію корупційних інтересів чиновників.

Це посилюється необґрунтованістю управлінських рішень, зокрема стосовно розподілу фінансових ресурсів між рівнями місцевої влади, напрямів використання коштів, неефективними підходами до трансфертної політики. Зазвичай витрати на оплату праці керівників комунальних підприємств є

необґрунтовано завищеними, а встановлені комунальні тарифи не відповідають якості послуг, що надаються.

Розміри тарифів не враховують платоспроможності громадян, зумовлюють проблему масового отримання субсидій, надання яких, в умовах тінізації заробітних плат, посилює нерівномірність розподілу податкового навантаження та збільшує видатки місцевих бюджетів [53, с. 211].

В сучасних умовах фінансовий стан комунальних підприємств є незадовільним, що обмежує їхні можливості щодо модернізації, оновлення та будівництва об'єктів комунального господарства та знижує якість послуг населенню [56].

Велика кількість комунальних підприємств і відсутність дієвого контролю з боку держави перешкоджають ефективному моніторингу їхньої діяльності, а низький рівень прозорості створює передумови зловживання службовим становищем керівниками. Наприклад, через нецільове використання фінансових ресурсів чи надання комунального майна в оренду або лізинг на неконкурентних умовах. Незважаючи на те, що натеper більшість комунальних підприємств оприлюднює свою фінансову звітність, їхні дані публікуються в різних і суперечливих форматах. Деякі підприємства продовжують викладати на сайти скановані документи, що перешкоджає створенню єдиної бази комунальних підприємств [54].

Доповнюючи вищесказане, можна виокремити ще такі проблеми діяльності комунальних підприємств, які надалі впливають на фінансовий стан, а саме [52]:

- прогалини та суперечності в нормативноправовій базі;
- недосконалість і непрозорість методик формування науково обґрунтованих цін/тарифів за послуги комунальних підприємств, що враховують соціально-економічний розвиток країни;
- низька якість надання послуг і неналежний фінансовий контроль;
- низька віддача та велика зношеність основних фондів;

- відсутність можливостей для накопичення інвестиційних ресурсів для оновлення об'єктів і впровадження інновацій;
- обмежені можливості для використання ефективних фінансових інструментів самофінансування;
- бюджетне фінансування за принципом реалізації фінансової політики «виживання»;
- відсутність кваліфікованих кадрів, зокрема через низьку оплату праці на комунальних підприємствах і відсутність мотивуючої системи [55];
- безвідповідальні та не націлені на результат дії керівництва комунальних підприємств.

Враховуючи досвід європейських країн пропонуємо запровадження системної оцінки показників роботи керівників підприємств, а саме: впровадження системи KPI (Key Performance Indicators) (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Показники оцінювання ефективності роботи керівництва комунальних підприємств за системою KPI [52]

Ми підтримуємо думку М. Гончаренка [12, с. 208] щодо запропонованих ним шляхів підвищення ефективності функціонування комунальних підприємств. Так, він пропонує варіант підвищення рівня конкурентоспроможності об'єктів комунальної власності, метою діяльності яких є надання послуг соціального характеру. Із метою покращення якості надання ними послуг, фінансування таких об'єктів має базуватися на засадах повного бюджетного забезпечення із суттєвим залученням інвестицій. Із цією метою варто вдосконалити принципи організації місцевими органами незалежної роботи з управління об'єктами соціальної сфери, які передані їм у комунальну власність.

Слід підкреслити, що покращення фінансових показників комунальних підприємств тісно корелює з прозорістю роботи, зокрема з доступністю фінансової звітності.

Найефективнішими шляхами вирішення проблем управління фінансовими ресурсами комунальних підприємств є [52]:

- реформування вітчизняної нормативно правової бази, приведення її у відповідність з поточними потребами функціонування та розвитку комунальних підприємств;
- оптимізація формування та використання фінансових ресурсів;
- щорічне проведення фінансово-економічного аналізу діяльності для визначення сильних і слабких сторін підприємства;
- пошук оптимальних шляхів поповнення власного капіталу;
- удосконалення інформаційної бази;
- фінансово-кредитна підтримка з боку держави;
- впровадження мотивуючої системи для працівників підприємства;
- запозичення закордонного досвіду управління фінансовими ресурсами;
- впровадження системи оцінки ключових показників ефективності роботи керівників комунальних підприємств.

За результатами аналізу фінансового стану окремих підприємств сфери комунального господарства визначено збитковість, високий рівень зношеності

основних засобів, низьку фондівдачу більшості підприємств, що обмежує їх можливості комплексної модернізації шляхом внутрішніх ресурсів і актуалізує пошук альтернативних джерел та механізмів залучення інвестицій у розвиток галузі. Причинами такого стану є відсутність дієвих напрямів фінансової політики у цій сфері, недосконалість нормативно-законодавчої бази та прорахунки в управлінні фінансовими ресурсами [56].

Сучасний стан комунальної галузі дає підстави говорити про необхідність підвищення результативності його державного регулювання для розв'язання базових проблем його соціально-економічного розвитку.

Вирішення проблем, що існують на підприємствах галузі потребують визначення підходів та напрямів щодо покращення їх фінансового стану, до яких можна віднести [56]:

- покращення якості та зниження собівартості послуг за допомогою модернізації виробництва;
- оптимізація руху фінансових ресурсів підприємств і врегулювання фінансових відносин, що виникають під час розрахункових відносин між суб'єктами, що господарюють з метою ефективного їхнього розподілу;
- створення комунального банку для надання пільгових кредитів комунальним підприємствам; підвищення рентабельності функціонування й інвестиційної привабливості підприємств;
- залучення грантових коштів для фінансування галузі; сприяння розвитку державно-приватного партнерства;
- оптимізація формування й ефективного використання фінансових ресурсів.

Реалізація вказаних пропозицій стосовно покращення фінансового стану комунальних підприємств призведе до позитивних зрушень та підвищення ефективності й результативності їх діяльності.

2.3. Актуальні проблеми підвищення прибутковості комунальних підприємств як фактору економічної безпеки

Реформа децентралізації в Україні підвищила інтерес управлінців, експертів і науковців до проблемних питань управління комунальними підприємствами, зокрема до їхнього фінансування.

Військова агресія росії проти України актуалізувала ці питання, оскільки саме злагоджена робота комунальних структур у великих містах, що зазнали втрат від російського нападу, не лише забезпечувала й забезпечує швидке відновлення життєдіяльності міст, а й рятує життя його мешканців. Перспективи прискореної інтеграції України до ЄС також актуалізують питання вивчення передових європейських практик фінансування комунальних підприємств [60].

Аналіз особливостей функціонування муніципальної власності в країнах Європейського Союзу дозволяє виділити три основні моделі: німецьку, англійську та французьку. Німецька модель характеризується акціонуванням комунальних підприємств, причому контрольний пакет акцій закріплюється за місцевими органами влади. За такого підходу інститут влади залишає значний вплив на вибір напрямів господарської діяльності. Англійська модель передбачає приватизацію значної частини комунальної власності. У таких умовах повна відповідальність за якість наданих суспільних послуг передається приватним структурам. Особливість французької полягає в збереженні прав комунальної власності на інженерні та інфраструктурні об'єкти. Приватним структурам надається право здійснювати управління на договірних умовах. Таку модель, як правило, обирають більшість країн у період трансформації економічної системи [58].

У європейських країнах джерелом інвестиційних проектів, спрямованих на оптимізацію місцевого господарства та підвищення ефективності муніципальної власності, є комунальний кредит. У Данії, Фінляндії, Німеччині, Італії, Нідерландах, Португалії, Швеції, Швейцарії доступ місцевого

самоврядування до ринку позичкового капіталу вільний і не обмежується державою. Проте в законодавстві практично всіх зарубіжних країн міститься вимога про спрямування запозичених коштів винятково на інвестиції. За рахунок позичок у європейських країнах формується, як правило, 10 – 15 % доходів місцевих бюджетів. Проте перевага повинна надаватися внутрішнім запозиченням, оскільки вартість зовнішніх постійно зростає через валютні ризики [59, 108]. Крім того, значну вартість іноземних позичкових ресурсів провокує суттєва величина трансакційних витрат.

В Європі надання комунальних послуг громаді можливе внаслідок таких механізмів:

- через відповідальний підрозділ муніципалітету, який наймає приватних надавачів послуг шляхом проведення тендерних процедур;
- через створене комунальне (муніципальне) підприємство чи муніципальну корпорацію, яка має колегіальні органи управління та змішану структуру власності;
- через механізми державно-приватного партнерства, зокрема й через концесійні договори [60].

Здебільшого КП країн ЄС традиційно працюють у сфері надання комунальних послуг: водо-, теплоелектропостачання, вивезення та утилізація сміття, транспорт та благоустрій, кладовища тощо. Проте в найбагатших країнах ЄС є КП, що здійснюють активності у сфері економічного розвитку (Бельгія, Данія, Фінляндія, Німеччина, Італія, Ірландія, Нідерланди), у багатьох країнах діють КП у сфері туризму (Франція, Швеція, Латвія, Литва, Греція, Словаччина), телебачення (Австрія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Латвія, Словаччина). У Португалії є муніципальні підприємства харчової промисловості, в Ірландії – муніципальні аграрні підприємства, у Польщі – муніципальні торговельні компанії [60].

Практика формування капіталу таких підприємств відрізняється за типом відносин власності:

- муніципалітет має 100 % власності у статутному капіталі КП. Це

характерно переважно для країн, що приєднались до ЄС після 2004 р., за винятком Польщі, у якої понад 2/3 КП мають змішану структуру власності; а також Австрія, Данія, Греція, Ірландія, Португалія, Іспанія;

- решта країн мають змішану структуру власності, де частка муніципалітету у статутному капіталі суттєво різниться між країнами.

Зазначимо, що локальне законодавство більшості країн ЄС не висуває спеціальні вимоги до структури та формування капіталу муніципальних підприємств навіть у країнах, де муніципалітети є стовідсотковими власниками КП [60].

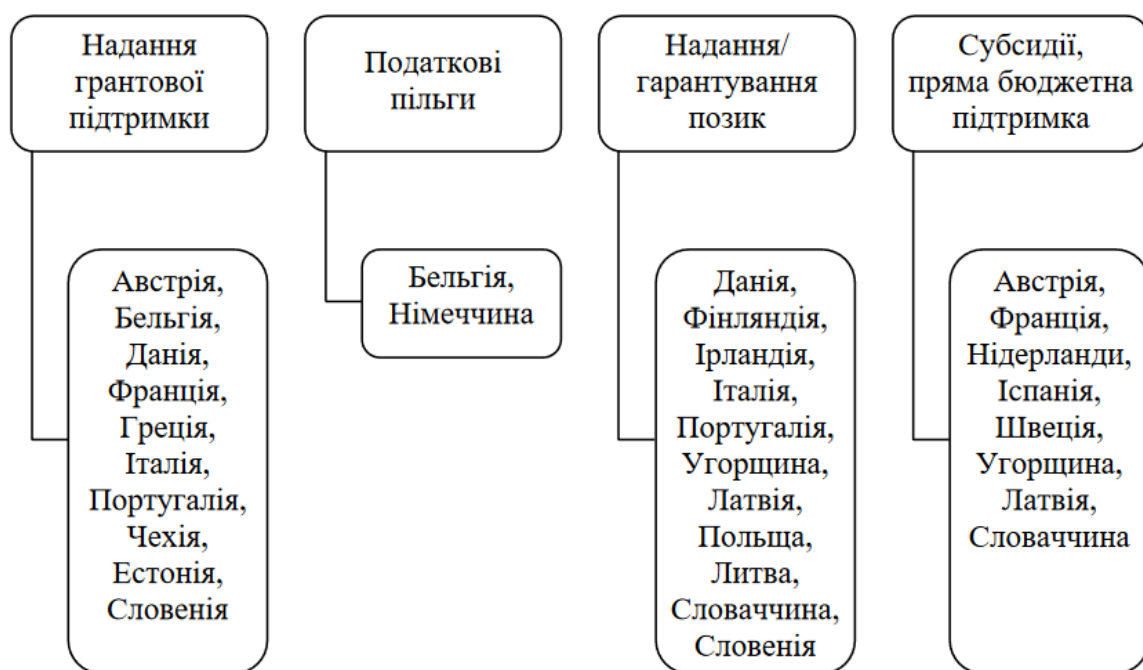

Рис. 2.6. Способи надання фінансової підтримки КП країн ЄС з боку місцевої влади [61].

Форми надання фінансової підтримки таким підприємствам з боку місцевої влади наведено на рис. 2.6, з якого бачимо, що надання податкових пільг муніципальним підприємствам не є поширеним способом фінансової підтримки з боку місцевої влади, а найпоширенішими методами фінансування є грантова підтримка та надання або гарантування позик на поворотній і платній основі.

Цікавою є ієрархія підзвітності муніципальних підприємств. Так, у 8 країнах фінансова діяльність КП контролюється на державному рівні, у трьох – діяльність окремих КП регулюють профільні міністерства, в інших фінансовий контроль за КП здійснюється на місцевому рівні [60].

Отже, єдина усталена практика створення, фінансування та управління муніципальними підприємствами у країнах ЄС відсутня, як немає й значного різноманіття у практиці по країнах.

Вагомий тренд на тотальну приватизацію також не існує, навпаки, у багатьох заможних європейських країнах кількість комунальних підприємств зростає, що свідчить про нарощування публічного сектору та посилення його впливу на економічну кон'юнктуру як у середині країни, так і в ЄС загалом.

Героїчна та віддана практика роботи українських комунальників під час війни також змушує по-іншому поставитися до популярних довоєнних закликів тотальної приватизації вітчизняного комунального сектору. Українські дослідження вказують на неефективність українських комунальних підприємств, проте вирішення цих проблем має лежати у площині перейняття найкращих європейських практик управління. Зокрема надання грантів для фінансування соціальнозначимих підприємств або підприємств, що знаходяться у фінансовій скруті, можна назвати однією з кращих практик, оскільки грантове фінансування передбачає переорієнтацію комунального підприємства на сучасний проєктний і процесний менеджмент. Крім того, грантове фінансування, яке передбачає чіткий опис цілей, процесів, результатів-індикаторів і відповідальних осіб, запобігатиме нецільовим витратам коштів комунальних підприємств та підвищуватиме ефективність використання капіталу [60].

Можна стверджувати, що комунальне підприємство представляє собою підприємницьку структуру, що частково (більше 50 %) або повністю знаходиться у власності органів місцевої влади та метою функціонування якої є виробництво суспільноважливої продукції або надання суспільно важливих послуг [62].

Однією з головних проблем функціонування комунальних підприємств у рамках національної економіки є неможливість забезпечення ними належного рівня прибутковості, що призводить до економічної вразливості таких організацій та обмеженості у реалізації власного потенціалу.

Аналізуючи проблему хронічної збитковості вітчизняних комунальних підприємств варто виділити такий перелік причин цього положення [62]:

- високий рівень фізичного та морального зносу техніко-технологічної бази функціонування підприємств комунальної сфери;
- низький інвестиційно-інноваційний потенціал комунальних підприємств;
- високий рівень монополізації сфери надання житлово-комунальних послуг та слабкий розвиток конкуренції у цьому секторі [64, с. 11];
- низький кваліфікаційний рівень керівників вищого рівня ієрархії організації;
- обмеженість управлінських функцій менеджменту підприємства;
- недосконалість системи організації руху матеріальних та інформаційних потоків, що виявляється у високому рівні непродуктивних витрат, дефектах системи виробничого обліку та контролю якості;
- відсутність організаційних та правових можливостей використання інструментів фінансового ринку та доступу до здійснення зовнішніх запозичень;
- слабкість нормативно-правового забезпечення функціонування комунальних підприємств, що виявляється у конотативному характері нормативних положень і відсутності механізмів ефективної роботи комунальної сфери та стимулювання її розвитку в умовах ринку;
- наявність рудиментарних формувань в організаційній структурі комунальних підприємств, притаманних підприємствам командно-адміністративного укладу економіки;
- непристосованість підприємств комунальної сфери до сучасних умов конкурентного ринку, відсутність об'єктивних передумов до розвитку адаптивних властивостей.

У цьому випадку муніципальне майно стає об'єктом комерційних ризиків. За несприятливої для підприємства фінансової ситуації, що особливо характерно для нинішнього періоду, вимоги кредиторів будуть задовольнятися за рахунок цього муніципального майна. Це означає наявну для муніципальних утворень небезпеку безповоротної втрати найважливіших об'єктів життєдіяльності, в тому числі об'єктів житлово-комунального і муніципального господарства, паливно-енергетичного комплексу та транспорту [63].

Далі пропонуємо розглянути ряд підходів, які можуть бути застосовані для вітчизняних комунальних підприємств у залежності від рівня їх фінансово-економічного стану і наявності перерахованих вище проблем. Окреслені підходи включають у себе комплекс заходів для забезпечення підвищення рівня прибутковості, водночас, кожен з яких відповідає певному рівню економічної безпеки, на якому знаходиться підприємство [62].

Прогресивний підхід може бути застосований комунальним підприємством в умовах стабільного зовнішнього середовища та внутрішнього стану, метою управлінської діяльності стає розширення обсягів збуту, покращення фінансових показників, врівноваження обсягу позикових і власних коштів до рівня їх максимальної ефективності, і як результат нарощення прибутку. Загалом підхід відповідає високому рівню економічної безпеки за якого підприємство володіє і реалізує власні резерви розвитку.

Акомодаційний підхід використовується з метою стабілізації та утримання наявних показників прибутковості на підприємстві, полягає у організації ефективного моніторингу внутрішніх процесів з метою мінімізації витратної складової та розробкою конкурентних стратегій взаємодії із зовнішнім середовищем.

Такий підхід щодо управління прибутковістю притаманний підприємствам середнього рівня економічної безпеки, економічний стан яких дозволяє утримувати стабільні позиції, однак резерви можливого зростання відсутні.

Реакційний підхід реалізується в умовах обмеженості фінансових ресурсів підприємства, направлений на підтримку ключових показників

платоспроможності та ліквідності підприємства, характеризується частковим або повним згортанням інноваційних процесів, різким скороченням витрат, реструктуризацією підприємства. Цей підхід може бути використано комунальними підприємствами, економічна безпека яких знаходиться на низькому або критичному рівні, існує вірогідність банкрутства. Реакційний підхід передбачає застосування комплексу заходів щодо протистояння зовнішнім загрозам і стабілізації базових показників діяльності підприємства.

На жаль, для більшості підприємств вітчизняного комунального сектору притаманне використання акомодацийних та реакційних практик, що обумовлене переважною збитковістю таких підприємств, неможливістю самофінансування, низьким рівнем фінансового менеджменту [62].

На основі окреслених проблем вітчизняних комунальних підприємств та базових підходів в управлінні прибутковістю їх діяльності у розрізі економічної безпеки, можна виділити ряд перспективних напрямків стосовно підвищення прибутковості їх діяльності, як з боку самих підприємств, так і щодо суб'єктів владних повноважень [62]:

- реформування вітчизняної нормативно-правової бази, приведення її згідно з поточними потребами функціонування та розвитку комунальних підприємств;
- модернізація науково-методичного апарату управління фінансовими стратегіями комунальних підприємств, використання сучасних методів фінансового контролінгу, розробка ефективних моделей управління витратами комунальних підприємств;
- інтенсифікація залученості об'єктів муніципальної власності в господарський обіг, розширення можливостей для використання і придбання муніципального майна юридичними і фізичними особами [65, с. 334];
- розвиток інвестиційно привабливих напрямів діяльності комунальних підприємств, зокрема проектів соціальної сфери, які можуть бути реалізовані на засадах спільного фінансування;
- розробка повноцінних маркетингових стратегій, орієнтованих на

поступову адаптацію комунальних підприємств до ринкових умов функціонування та акцентування їх конкурентних переваг;

- залучення консультативних та аудиторських установ задля вдосконалення моделей бюджетування та управління ризиками комунального підприємства;

- поступове впровадження мало- та безвідходних технологій у рамках реалізації комплексної енергоощадливої стратегії як джерела мінімізації витрат комунальних підприємств.

Імплементація окреслених вище напрямів надасть змогу подолати комплекс системних проблем розвитку комунальних підприємств, що обумовлюють їх хронічну збитковість, надавши можливість до поступового розвитку на ринкових засадах [62].

Висновки до 2-го розділу

Проаналізувавши сучасний стан і напрями удосконалення фінансів комунальних підприємств дійшли наступних висновків.

1. На основі наданих даних можна зробити такі висновки щодо аналізу діяльності КП «ДОБРОБУТ» протягом 2021-2023 рр.: загальна вартість активів зросла на 93,5%, що вказує на значне розширення ресурсів підприємства, позитивна динаміка власного капіталу (+11,04%) забезпечує стабільність, однак зростання поточних зобов'язань (+2789,32%) створює ризики фінансового навантаження. Підприємство залишається фінансово незалежним завдяки високій частці власного капіталу проте проблеми з ліквідністю можуть ускладнити виконання короткострокових зобов'язань. Основну частину доходів формує діяльність із вивезення ТПВ (55%), яка й надалі залишатиметься ключовим джерелом (планується 60%), а зростання частки ритуальних послуг до 21% у плановому році вказує на їх пріоритетність у стратегії. Падіння чистої рентабельності продажу до -3,8% свідчить про зниження ефективності основної

діяльності, проте рентабельність активів, навпаки, зросла на 5,11%, що демонструє покращення використання ресурсів.

2. Управління фінансовими ресурсами комунальних підприємств – це хронічна проблема України, але комунальні підприємства здатні покращити свій фінансовий стан завдяки якісному менеджменту та ефективному управлінню фінансовими ресурсами; розробленню дієвих механізмів щодо підвищення прозорості, що приведе до зростання їх прибутковості та сприятиме підвищенню якості надання соціальних послуг і зростанню добробуту населення. Запропоновані напрями вирішення проблем залежать від злагодженої роботи керівництва органів місцевого самоврядування та комунального підприємства.

3. Отже, єдина усталена практика створення, фінансування та управління муніципальними підприємствами у країнах ЄС відсутня, як немає й значного різноманіття у практиці по країнах.

Вагомий тренд на тотальну приватизацію також не існує, навпаки, у багатьох заможних європейських країнах кількість комунальних підприємств зростає, що свідчить про нарощування публічного сектору та посилення його впливу на економічну кон'юнктуру як у середині країни, так і в ЄС загалом.

4. Однією з головних проблем функціонування комунальних підприємств у рамках національної економіки є неможливість забезпечення ними належного рівня прибутковості, що призводить до економічної вразливості таких організацій та обмеженості у реалізації власного потенціалу. Імплементация окреслених вище напрямів надасть змогу подолати комплекс системних проблем розвитку комунальних підприємств, що обумовлюють їх хронічну збитковість, надавши можливість до поступового розвитку.

.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У кваліфікаційній роботі на основі проведеного дослідження отримано наукові результати, які полягають в обґрунтуванні теоретичних положень фінансів комунальних підприємств та розробці практичних рекомендацій з напрямів їх розвитку. Основні висновки і результати полягають у наступному.

1. Комунальне господарство являє собою важливий багатогалузевий господарський комплекс, призначення якого полягає у наданні комунальних послуг населенню, бюджетним установам та комерційним підприємствам, що сприяють соціально-економічному розвитку і зміцненню безпеки держави. Від ефективного функціонування комунальних підприємств залежить рівень економічного розвитку регіонів та країни в цілому, оскільки їх діяльність пов'язана із забезпеченням життєдіяльності громад і територій.

2. Становлення та розвиток інституту комунальної власності в Україні базується на соціально-економічних (децентралізація влади, потреба у підтримці інфраструктури, розвиток місцевого господарства) та організаційно-правових (законодавство про місцеве самоврядування, реформа державного управління, європейська інтеграція) передумовах. Ці соціально-економічні та організаційно-правові передумови сприяють становленню та розвитку інституту комунальної власності в Україні, сприяючи покращенню управління муніципальним майном та розвитку територіальних громад.

3. З метою підвищення ефективності управління комунальними підприємствами пропонуємо вдосконалити їх класифікацію шляхом розмежування за трьома підходами: правовим, економічним та фінансовим.

Правовий підхід до класифікації комунальних підприємств спирається на концепцію права власності: права володіння та права управління майном. За економічним підходом основними ознаками класифікації є: за призначенням, видами діяльності, способом отримання доходів, функціональним призначенням. Доцільно виділити нові класифікаційні ознаки – за розміром та монопольним статусом комунального підприємства. Фінансовий підхід

передбачас класифікацію за методом фінансування, способом участі в публічних закупівлях, типом формування капіталу, за формами отримання коштів з місцевого бюджету та податковим статусом комунального підприємства

4. На основі наданих даних можна зробити такі висновки щодо аналізу діяльності КП «ДОБРОБУТ» протягом 2021-2023 рр.:

- аналіз активів і пасивів (загальна вартість активів зросла на 93,5%, що вказує на значне розширення ресурсів підприємства, особливо помітне зростання оборотних активів (+2352,9%) що свідчить про збільшення короткострокового капіталу; позитивна динаміка власного капіталу (+11,04%) забезпечує стабільність, однак зростання поточних зобов'язань (+2789,32%) створює ризики фінансового навантаження);

- фінансова стабільність (підприємство залишається фінансово незалежним завдяки високій частці власного капіталу проте проблеми з ліквідністю можуть ускладнити виконання короткострокових зобов'язань);

- доходи та їх структура (основну частину доходів формує діяльність із вивезення ТПВ (55%), яка й надалі залишатиметься ключовим джерелом (планується 60%);

- зростання частки ритуальних послуг до 21% у плановому році вказує на їх пріоритетність у стратегії); рентабельність (падіння чистої рентабельності продажу до -3,8% свідчить про зниження ефективності основної діяльності, проте рентабельність активів, навпаки, зросла на 5,11%, що демонструє покращення використання ресурсів).

Отже, підприємство демонструє значне збільшення ресурсів і доходів, проте низька ліквідність і падіння рентабельності потребують негайної уваги для підвищення ефективності управління фінансами.

5. Розглянуто ряд підходів, які можуть бути застосовані для вітчизняних комунальних підприємств у залежності від рівня їх фінансово-економічного стану і наявності перерахованих вище проблем.

Окреслені підходи включають у себе комплекс заходів для забезпечення

підвищення рівня прибутковості, водночас, кожен з яких відповідає певному рівню економічної безпеки, на якому знаходиться підприємство

6. У результаті проведеного дослідження було здійснено узагальнення та систематизацію наукових уявлень щодо особливостей діяльності комунальних підприємств та їх місця у вітчизняній економічній системі, досліджено проблематику функціонування цього сегменту підприємницьких структур.

Ключовими проблемами забезпечення прибутковості діяльності таких підприємств виділено техніко-технологічну відсталість, низьку інвестиційну привабливість, слабкість організаційно-управлінського апарату, неефективність систем обліку, контролю витрат та якості продукції, слабкість нормативно правового-забезпечення і як наслідок неадаптованість вітчизняних комунальних підприємств до сучасних ринкових реалій.

Запропоновані напрями щодо підвищення прибутковості як складової забезпечення економічної безпеки комунальних підприємств охоплюють широке коло організаційно-управлінських заходів мікро- та макроекономічного рівня, реалізація яких залежить від злагодженої роботи владних структур та управлінського складу на місцях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ДРОГОБЕЦЬКИЙ, І. (2023). СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ. *MODELING THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC SYSTEMS*, (1), 233-239. <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-7-32>
2. Конституція України Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. с. 141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97. ВВР України. 1997. № 24. С. 170.
4. Архипенко С. В. ОСОБЛИВОСТІ КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК ОКРЕМОЇ ФОРМИ ВЛАСНОСТІ / Innovations and prospects of world science. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2022. Pp. 527-531. URL: <https://sci-conf.com.ua/xi-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-innovations-and-prospects-of-world-science-22-24-iyunya-2022-goda-vankuver-kanada-arhiv/>.
5. Гуськова І.Б. Комунальна власність як ресурс місцевого самоврядування. Інвестиції: практика та досвід. №21. 2013. С. 144-147.
6. Мельник О. Г., Сімакова С. І. КОМУНАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ ЯК МАТЕРІАЛЬНА ОСНОВА ДЛЯ ДОБРОБУТУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В УМОВАХ СТАЛОГО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ. Електронний ресурс. http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2019/tom_2/24.pdf
7. Цивільний Кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України, 2003, №№ 40-44, ст. 356.
8. Про приватизацію державного і комунального майна: Закон України від 18.01.2018 № 2269-VIII. Відомості Верховної Ради, 2018, № 12, ст. 68. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2269-19>

9. Руденко О.В. Адміністративно-правовий статус органів місцевого самоврядування у сфері господарювання. ББК 67.0 я43 А 437. 2018. С. 128.
10. Попович Д.В. Державно-приватне партнерство: світовий досвід та перспективи для України. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. 2015. Вип. 10. Ч. 1. С. 39-42.
11. Канавець М.В. Сучасні підходи та зарубіжний досвід децентралізації публічної влади на місцевому і регіональному рівнях. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 1(119)/2015
12. Гончаренко М.В. Підприємства комунальної форми власності в системі фінансового забезпечення сталого розвитку територій. Теорія та практика державного управління. 2014. Вип. 4. С. 204-211.
13. Гуськова І. Б. Система управління комунальною власністю. Ефективність державного управління. 2013. Вип. 35. С. 229-235.
14. Глинська О. В. Територіальна громада як суб'єкт права комунальної власності. Форум права. 2012. №2. С. 120-125. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index
15. Конькова О. Г. Аспекти розпорядження комунальною власністю. Економіка. Фінанси. Право. 2004. № 6. С. 37-39.
16. Салій І. М. Українські міста: питання власності і муніципального управління. Муніципальна (комунальна) власність. К., 2001. 416 с.
17. *Мамонова В. В. Комунальна власність як компонент потенціалу громади: методологічна ідентифікація поняття // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". 2023. - №8. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-8-9085>*
18. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. / [за ред.: С.В. Мочерного]. Л. : Світ, 2005. Т. 1. 616 с.
19. Перспективи розвитку територій: теорія і практика. Поствоєнне відновлення: матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, Харків, 16-17 листопада 2023 р. / Харківський національний університет міського господарства імені О. М.

Бекетова, Рада молодих вчених при МОН України, Рада молодих вчених при Харківській обласній військовій адміністрації, Varna free university «Chernorizets hrabar», Slovak technical university in Bratislava, Częstochowa university of technology, Одеський національний економічний університет [та ін.]. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2023. 585 с.

20. Яцентюк С. В. КОМУНАЛЬНІ ПІДПРИЄМСТВА, УСТАНОВИ Й ОРГАНІЗАЦІЇ: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ. НАУКОВІ ЗАПИСКИ. СЕРІЯ: ПРАВО. Випуск 16. 2024. DOI: <https://doi.org/10.36550/2522-9230-2024-16-158-165>

21. Словник іншомовних слів / Уклад.: С. Морозов, Л. Шкарапута. Київ: Наукова думка, 2000. 680 с.

22. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / В. Галунько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко та ін.; за ред. В. Галунька, О. Правоторової. Видання четверте. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.

23. Москаленко А. Адміністративно-правове регулювання статусу юридичних осіб публічного права : дис. ... док-ра філософ. спец. 081 Право. Одеса, 2022. 253 с.

24. Посикалюк О. До питання про поняття юридичної особи публічного права. Університетські наукові записки, 2015. № 1. С. 46-59.

25. Піддубна В. Юридичні особи публічного права як учасники цивільних правовідносин. Journal «ScienceRise: Juridical Science», 2020. № 4. С. 29-33.

26. Кагановська Т. Організаційно-правові форми адміністративної правосуб'єктності юридичних осіб публічного права. Вісник Харківського нац-го унів-ту ім. В.Н. Каразіна. Серія «Право», 2015. № 20. С. 7-12.

27. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>

28. Корнійченко О. Місце закладів охорони здоров'я у системі суб'єктів публічного адміністрування. Приватно-правові та публічно-правові

відносини: проблеми теорії та практики: збірник матеріалів III Міжнародної конференції (м. Кропивницький, 06.10.2023 р.). Кропивницький: ДонДУВС, 2023. С. 358-360.

29. Огляд ОЕСР корпоративного управління державних підприємств: Україна. URL: <https://www.oecd.org/corporate/soe-review-ukraine.htm>

30. Україна у цифрах, 2022: статистичний збірник. Київ: Державна служби статистики України, 2023. 32 с.

31. Як подолати неефективність комунальних підприємств: аналітична записка. Центр економічної стратегії, 2020. 50 с.

32. Класифікація організаційно-правових форм господарювання: державний класифікатор (ДК 002:2004). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0097609-04#top>

33. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

34. Жигалкін І. Установи як юридичні особи: монографія. Х.: Право, 2010. 168 с.

35. Багацька К. В. Класифікація комунальних підприємств як основа вибору політики їх фінансування. *Економіка та держава*. 2021. № 9. С. 74–79. DOI: [10.32702/2306-6806.2021.9.74](https://doi.org/10.32702/2306-6806.2021.9.74)

36. Терещенко О.О., Конєва Т.А. Формалізація критеріїв політики фінансування підприємства. Проблеми системного підходу в економіці. 2020. №3. С. 88-97.

37. Вавричук О.С. Державно-приватне партнерство як механізм фінансування житлово-комунального господарства . Комунальне господарство міст. Науково-технічний збірник. 2013. № 96. С. 284-289.

38. Забаштанський М.М. Фінансове забезпечення комунальної сфери: автореферат. НУДПСУ. Ірпінь. 2009. 25 с.

39. Островська О.А. Інноваційні інструменти антикризового управління фінансами комунальних підприємств. Актуальні проблеми економіки. 2011. № 9 (123). С. 154-163.

40. Коцюрба О.Ю. Інструменти фінансового забезпечення діяльності підприємств житлово-комунального господарства. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. 2017. № 31. С. 265-271.
41. Мекшун Л.М. Актуальні проблеми житлово-комунального господарства України та шляхи їх вирішення // Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. № 13. С. 145-149.
42. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання. К.: КНЕУ, 2006. 312 с.
43. Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text>
44. Герилів Д.Ю. Розмежування типології і класифікації держави. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2013. Ч. 22 Т. 1. С. 19-23.
45. Логіка (теоретична і прикладна): навч. посіб. для студ., асп., викл. ВНЗ / Н.В. Карамишева. К.: Знання, 2011. 455 с.
46. Богуш Л.Г. Житлово-комунальне господарство України: напрями та проблеми реформування та розвитку. Ефективна економіка. 2013. № 12 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2649>
47. Фінансування регіонального розвитку: стратегія і методи. Монографія / [В.П. Ніколаєв, Н.А. Гусятинська, В.І. Куценко, Г.І. Євтушенко, М.В. Гусятинський, Т.В. Ніколаєва, Т.А. Коляда, Т.В. Лобунець]; за ред. д.е.н., проф. В.П. Ніколаєва. Ірпінь: НУДПСУ, 2015. 445 с.
48. Кримінальний кодекс України від 05.04.2010 № 2341-III [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
49. Житлово-комунальне господарство. Офіційний сайт Асоціації міст України [Електронний ресурс]. Режим доступу:

<https://www.auc.org.ua/galuz/zhkg>

50. Закон України «Про публічні закупівлі» в редакції від 24.07.2021 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>

51. Сарапіна О. А., Стефанович Н. Я., Пінчук Т. А., Шрам Т.В. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ПІДХОДИ ДО ЇХ КЛАСИФІКАЦІЇ. Вісник Херсонського національного технічного університету. № 2(85) (2023). DOI: <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2023.2.32>

52. Жулин О. В., Зеленюк-Джунь Л. В. Управління фінансовими ресурсами комунальних підприємств і перспективи їх розвитку. Бізнес Інформ. 2020. №7. С. 174-180. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-7-174-180>

53. Філімошкіна І. О. Фінансові ресурси місцевих органів влади в умовах фіскальної децентралізації : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Київ, 2018. 299 с.

54. Лоневський О. Комунальні підприємства – хронічна проблема країни. Як це змінити // Центр економічної стратегії. 10.03.2020 р. URL: <https://ces.org.ua/utility-companies-4/>

55. Прозора діяльність комунальних підприємств у громадах: бути чи не бути? // Громадський простір. 15.07.2020 р. URL: <https://www.prostir.ua/?news=prozora-diyalnist-komunalnyh-pidprijemstv-u-hromadah-buty-chy-ne-buty>

56. Глухова В. І., Кравченко Х. В. Фінансовий стан комунальних підприємств і напрями його покращення. *Modern Economics*. 2021. № 26 (2021). С. 30-36. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V26\(2021\)-05](https://doi.org/10.31521/modecon.V26(2021)-05).

57. Офіційний сайт Оліївська ОТГ. Режим доступу: <https://oliivska-gromada.gov.ua/komunalne-pidpriemstvo-dobrobut-oliivskoi-silskoi-radi-09-19-45-01-11-2021/>

58. Єлісєєва Л. В. МУНІЦИПАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ: ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ

СВІТОВОГО ДОСВІДУ. Ефективна економіка № 8, 2012.
<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1317>

59. Малець А. В. Характеристика ризиків місцевих запозичень. Інвестиції : практика та досвід. 2011. № 3. С. 108-110.

60. Bagatska K. Finansuvannja komunal'nyh pidpryjemstv: jevropejs'kyj dosvid. Zovnishnja torgivlja: ekonomika, finansy, pravo. 2022. № 3. S. 110-118. Serija. Ekonomichni nauky. [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022\(122\)08](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022(122)08)

61. Local public companies in the 25 countries of the EU (2004). Official site of the Federation of Local public enterprises in France. URL: https://www.lesepl.fr/pdf/carte_EPL_anglais.pdf.

62. Тульчинська С. О., Солосіч О. С. Актуальні проблеми підвищення прибутковості комунальних підприємств як фактору економічної безпеки. *Агросвіт*. 2019. № 22. С. 54-59. DOI: [10.32702/2306-6792.2019.22.54](https://doi.org/10.32702/2306-6792.2019.22.54)

63. Тульчинська С.О., Скоробогатий О.І. Основні фактори та чинники впливу на прибутковість підприємства. *Ефективна економіка*. 2018. Вип. 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6646>

64. Астахова Н., Семиовця О. Антикризове фінансове управління комунальних підприємств. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2016. № 10. С. 4-19.

65. Ільховська М.Ю. Пошук шляхів підвищення ефективності управління комунальними підприємствами. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. Серія: Управління. 2010. Вип. 1. С. 328-335.

66. Мельник Р.В. Литвинчук І.В. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ. Тези Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу». м. Житомир. 7-8 листопада 2024 р.

ДОДАТКИ

Перелік додатків:

Додаток А – Статут Комунального підприємства «ДОБРОБУТ» Оліївської сільської ради Житомирського району Житомирської області.

Додаток Б – Баланс Комунального підприємства «ДОБРОБУТ» за 2022-2023 рр.

Додаток В – Звіт про фінансові результати Комунального підприємства «ДОБРОБУТ» за 2022-2023 рр.

Додаток Г – Рішення Оліївської сільської ради Житомирського району Житомирської області «Про внесення змін до фінансового плану КП «ДОБРОБУТ» на 2023-2024 рр.